

KUTUPLAŞ(TIR)MANIN YENİ MEKÂNLARI: KAPALI SİTELER

Sevgi Kesim Güven*

Altan Kar**

1.Giriş

Ikinci Dünya Savaşı sonrası kentlerde banliyöleşme ile başlayan konut eğilimi, 1960'lardan itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde dışa kapalı sitelere dönüşmüş ve hızla yaygınlaşmıştır. Bu yerleşim biçimi önce gelişmiş ülkelerde, sonra gelişmekte olan ülkelerde yaygınlaşmaya başlamıştır. Kapalı siteler 1980'li yıllarda Kaliforniya başta olmak üzere ABD'nin geri kalan yerleri ile aynı dönemde Avrupa'da, gelişmişlik düzeyleri farklı olmakla birlikte Latin Amerika, Asya, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde ise ilerleyen yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu yerleşim şekli sadece sermaye merkezi olan metropolitenlerde değil, kapitalist kentleşme sürecinden geçen post sosyalist ülkelerin bazı şehirlerinde de ortaya çıkmıştır (Al-Hamarneh'dan aktaran Kurtuluş,2011, s.51). Kapalı sitelerin Türkiye'deki ilk örneklerine, küreselleşme ile bütünleşme çalışmalarının başlangıcı olarak kabul edilen 1980'li yıllarda Ankara ve İstanbul'da rastlanmaktadır.

* Dr. Boğaziçi Üniversitesi.

**Yrd. Doç. Dr. Yeditepe Üniversitesi, Ticari Bilimler Fakültesi.

Çok kısaca kronolojik bir giriş yapmaya çalıştığımız “kapalı siteler”in kavramsal karşılıkları ise şu şekildedir: Türkçesi “refah adacıkları” ya da “korunaklı/güvenlikli siteler”, uluslararası literatürde “kapalı cemaatler” (gated communities) ya da refah adacıkları (*wealth enclaves*) olarak tanımlanmaktadır. Kavram, her ne kadar yeni kentleşme hareketinin, yani metropoliten kentlerin ya da Edward W.Soja’nın (2002) deyiimi ile postmetropolis yerleşim biçiminin özeğinde yer alsada, yeni bir fikir değildir.*

Korunma ihtiyacı ile ortaya çıkan kapalı site formu, endüstri sonrası modern kapitalist kentin bireylerinin, derin güvenlik kaygılarının çözümünü kamuya kapalı yerleşimlerde kapanma isteği olarak kendini göstermiştir. Bu istek, kavramın ilk öncül çalışmalarını yapan Blakely ve Snyder’in(1998) kapalı site tanımlarının özünü oluşturur. Onlara göre kapalı siteler; “normalde kamusal olan mekânların özelleştirildiği ve erişimin sınırlandırıldığı yerleşim alanlarıdır”.

Bu yerleşim alanlarında güvenlik, teknoloji ile güçlendirilmiş fiziki bariyerler ile sağlanmaktadır. Buna ek olarak kapalı siteler, içerideki donatılarını kamusal erişime yasaklamışlardır (Blakely ve Snyder, 1998, s.53). Harvey (2006) bu erişimin yasaklanmasının arkasında, sitenin dışlayıcı bir biçimde inşa edilmesinin yer aldığını belirtir (s.187).

Bu bilgiler ışığında kavram genel olarak tanımlanacak olursa, farklı pek çok çeşidin varlığına rağmen, genelde aynı gelir grubundan kişilerin aynı konfor standardına sahip konutlarını barındıran, çevresi duvarla kuşatılmış, güvenlik görevlileri ve kapalı devre kamera sistemleri ile korunan, içlerinde kimi konut dışı hizmetleri barındıran, temizlik, bakım gibi genel kentsel hizmetlerin önemli bir kısmının yerleşmenin kendi yönetimi tarafından sağlandığı alanlar olarak tanımlanmıştır (Şenyapılı, 2003; Kurtuluş, 2005; Işık ve Pınarcıoğlu, 2001).

Geniş bir tanım içeriğine sahip olan kapalı siteleri Blakely ve Snyder(1998) üç ana kategoriye toplamışlardır: Birincisi “yaşam tarzı” olan siteler; bunlar kapsamlı *rekreasyonel*** donatılar üzerine oluşturulmuş kent kulüpleri ve emeklilerin inzivalarını geçirecekleri alanlardır. Belli kültürel aktivitelerle, belli yaşam tarzını simgeledikleri için bu isimle adlandırılmaktadır. İkincisi “prestijli siteler”; daha çok üst gelir grubunun ve süper zenginlerin yaşadığı, prestij simgesi olan yerleşim alanlarıdır. Ve son olarak tamamen güvenliğe dayalı olarak oluşturulmuş “güvenlik bölgeleri” yer almaktadır. Bu alanlar, kent merkezinde ya da dışında olabildiği gibi zengin ya da fakir bölgelerde de kurulabilmektedir. Burada yaşayanlar, kendi mahallelerinde ya da etraftaki mahallelerden yayılan korku, suç ve trafiğin baskısını hissederek, kapılar ve barikatlar kurma yoluyla kendi alanlarındaki denetimi ele alabileceklerini düşünmekte. Bu durumda,

*En erken kapalı site formu, Romalılar tarafından yaklaşık M.Ö. 300’de İngiltere’de inşa edilmiştir. Romalılar bu yerleşim formlarına, Roma karargâhı ya da castrum romanum adını vermişlerdir. Askerlerin aileleri de buraya yerleşmiş ve malikânenin etrafında toplanmışlardır. Bu karargâhta hem duvarlar hem de diğer savunma sistemleri inşa edilmiştir. Duvarlar, yerleşimlerin etrafını sarmaktadır; bunlar hem dışarıdan gelecek istilacılara hem de hiçbir zaman malikânenin efendisine dönemeyecek olan yerel köylülere karşı koruma amacıyla inşa edilmiştir. Böylece kaleler, harici istilacılara ya da iç savaş bölünmelerine karşı koruma amacıyla inşa edilmiştir. Böylece kaleler, harici istilacılara ya da iç savaş bölünmelerine karşı koruma görevini üstlenmiştir (Blakely ve Snyder, 1997, s.3-4).

** Ülkelerin özellikle sosyal hayatlarında, gelişmişlik derecelerine paralel olarak gittikçe önemi artan rekreasyon, çeşitli ülkelerde ya aynı isim altında ya da eğlence sanat, kültürel faaliyetler ile birlikte beden eğitimi sporda, dans, avcılık, balık tutma vs. gibi serbest zamanların bileşenleri ile ifade edilmektedir. (Zorba,2007, s.52)

mahalle bir tüketim metası olmaktan öte; hem ortak bir alan hem de ortak kader anlamını kazanabilmektedir (s. 57-58).

Blakely ve Snyder kapalı siteleri üç ana kategoriye ayırsa da bizim de çalışmamızın temelini oluşturan “*aynı olma*” olgusu bu yerleşim alanlarının oluşturulmasında ön plana çıkmaktadır. Bu olgu bir anlamda sadece birbirine benzeyenleri içermeyi değil, dışlamayı da içermektedir. Bu dışlama kiminle birlikte bir arada olmak istediğinizin göstergesidir. Bu aynı zamanda dahil olunmak istenen sınıfsal pozisyonu da tanımlar. Kentli seçkinler için, kendi sınıflarının küresel tüketim sembolleri haline gelen kapalı yerleşmeler, maddi ve kültürel sermayenin göstergesi olan ideal yerleşim biçimleridir. Işık ve Pınarcıoğlu’na(2001) göre; bu tip bir yerleşimde konut sahibi olmak aynı zamanda seçkin bir cemaatin üyesi olmak ve bir yaşam tarzını satın almak anlamına gelmektedir (s.146). Satın aldığımız aslında bir kimliktir. Bu kimlik sizi nesneleştirir. Bu nesneleştirme, kentteki toplumsal sınıfların eskisi gibi bir olmasına değil ayrışmasına neden olur. Bu ayrışma Kurtuluş’a göre(2009);

(...) bu yerleşim biçimi yeni sınıfsal statülerin yaşam tarzı yolu ile temsil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yerleşim alanlarını satın alanlar ayrıca seçkin bir cemaatin üyesi olma ayrıcalığını da satın almaktadırlar. Böylece, toplumsal dinamiklerin tümünü etkileyen bir inşa süreci ortaya çıkmakta ve toplumsal sınıfları kamusal mekânda ve gündelik yaşam alanında birbirinden tamamen ayırıştırarak, kapalı konut alanları, alışveriş ve eğlence merkezleri ile vatandaşlık ortak aidiyeti yerine sınıfsal aidiyetlere bırakıyor. Dahası sınıfsal aidiyetler de kendi içinde etnik ve dinsel olarak mekânda ayrışıyor. Bu toplumsal ayrışma, “ötekilere” kapalı yerleşme modeli ile mekânda açıkça kristalleşerek somutlaşıyor(parag.2).

Özetle; kapalı siteler özellikle Amerika’da modern kapitalist kentin yeni burjuvazisi için yeni seçkin yerleşim alanları kurma amacı ile ortaya çıkmış ve küreselleşme ile birlikte değişik formlara girmiştir. Bundan sonraki bölümde İstanbul özelinde kapalı yerleşimlerin ortaya çıkmasına neden olan dinamikler ele alınacaktır.

İstanbul’da kapalı konut yerleşimine kısa bir bakış

İstanbul Türkiye’nin hem sermaye merkezi hem de toplumsal değişimlerin izdüşümlerinin yaşandığı canlı bir laboratuvardır. Türkiye’nin küresel politikalarla tanıştığı 1980’li yıllar, radikal değişikliklerin de habercisi olmuştur. Bu değişiklikler sadece sosyal, ekonomik, politik ve kültürel değil, mekânsal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Mekânsal dönüşümler hepimizin gözü önünde baş döndürücü bir hızlı gerçekleşmektedir. Örneğin İstanbul’un beş yıldızlı otel kapasitesi 1980’lerde 2000 civarındayken 1990’larda 6700’lere, 2000’lerde 10.200’lere çıkmıştır. Yine ilk alışveriş merkezi 1990’ların başında açılmış ve 1990’lar boyunca sadece on alışveriş merkezi varken, 2000’lerde resim farklılaşmıştır. 2000-2008 arasında 57 tane daha alışveriş merkezi açılmış; üstelik bunların 28’i de son dört yılda yapılmıştır (Kolluoğlu ve Bartu, 2009, parag.1). 2012 yılında ise bu sayı 81’e çıkmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20021716.asp>).

İstanbul'un son çeyrek yüzyılda içinden geçtiği dönüşüm, dünyanın diğer birçok kentinde de gözlemlenen ve yaygın bir şekilde “neoliberal kentleşme” olarak adlandırılan bir süreçtir. Bu süreçte, eşzamanlı olarak yeni zenginliğin ve yeni yoksulluğun mekânlarının üretildiğini görüyoruz (Kolluoğlu ve Bartu,2009:parag.12). Aslında bu yeni zenginlik ve yoksulluk mekânlarının temeli 1950’li yıllarda yaşanan göç dalgasına dayanmaktadır. Bu yıllarda, gecekondu* yapılaşması ile birlikte yoksulluk mekânlarının tam olarak ayrıştığına tanık olunmuştur. Gecekondu, Keyder’in(2000) tespitinde de belirttiği gibi, ilk önce kentin iskân edilmiş boş alanlarına yapılmıştır (s.175). Gecekonduların niye söz konusu arazilerde yapıldığı ve devletin kamu mülkiyetindeki araziye niye koruyamadığı bizim çalışmamızın konusu olmamakla birlikte, konu ile ilgili yapılmış ayrıntılı çalışmalar kent sosyolojisi literatüründe mevcuttur.** Gecekondu zamanla şehrin boş arazilerinden merkeze, şehrin en zengin semtlerindeki villaların ve lüks apartmanların yanına doğru kaymıştır (Keyder,2000, s.179).

Gecekondulaşma süreci devlet eli ile hızla sürerken kentin “yasal”, imarı tamamlanmış alanı da orta sınıfın talebine uygun biçimde genişlemiştir. Burada bir farklılaşma eğilimi gözlenmektedir: Gelişmenin yönü-kentin eski bölümlerinde toplumsal bakımdan heterojen mahallelerden yeni kurulmuş-daha homojen semtlere doğrudur. Bu eğilim, özellikle büyüyen orta sınıfın tüketim talepleri doğrultusunda şekillenmiştir. Gelişmekte olan orta sınıf semtlerinde yeni inşa edilmiş apartman bloklarının yer aldığını ve akabinde konut kooperatiflerinin*** ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir (Öncü, 2005, s.94-95). Bu konutlarda daha çok resmi makamlarla ayrıcalıklı ilişkiler kurabilen mesleklerin temsilcileri olarak görülen, subaylar, hâkimler, gazeteciler ve doktorlar oturmaktaydı (Keyder, 2000, s.181). Gecekondu, apartman ve kooperatiflere geçen süre yaklaşık 30 yıllık süreci almıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde ise İstanbul, Türkiye’nin küreselleşen dünya ile entegre olmaya başlayan dönüşümünde başat bir rol oynamıştır. Kent, 1980’li yıllarda itibaren serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte, gerek metropoliten büyüme dinamikleri, gerekse mekânsal ayrışmalar açısından yeni bir boyuta geçişe tanık olmuştur. “Kentsel gelişme sektörü çerçevesinde İstanbul metropoliten alanına akan kamu kaynakları ve ulusal-uluslararası sermaye, kentin mekânsal yapısında radikal bir

* Özellikle 1950’li yıllardan itibaren köyden kente göç eden insanların kent toplumu içinde yerleşme ve konut sorununu çözümü olanağı bulamaması ile birlikte, bu gereksinmelerini yasal koşulların dışında gidermek amacıyla; kentleşme olgusunun önemli bir boyutunu, yani marjinal kesimi ve bu kesimin fizik mekândaki görünümü olan konutlara gecekondu denilmektedir.(Çakır, 2007, s.2)

** Bkz:Çağlar Keyder(2000), *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*, Metis yayınları: İstanbul,, Ruşen Keleş(1993),*Kentleşme Politikası*,İmge:Ankara, Tekeli, İlhan (1982). *Türkiye’de Kentleşme Yazıları*. Ankara: Turhan Kitabevi.Mübeccel Kıray(1973),”Gecekondu:Az gelişmiş Ülkelerde Hızlı Topraktan Kopma ve Kentsel Bütünleşme”,*SPD Dergisi*,C 27,No:3, seçme eserlerden birkaçıdır.

*** Kooperatiflerle ilgili ilk çalışmalar 1973 yılındaki yerel seçimlerden sonra sosyal demokrat belediyelerin, belediyeye kaynak temin etmek, kentsel rantı kamuya aktarmak amacıyla “Üretici Belediyecilik” modelini geliştirmesi ile ortaya çıkmıştır. Başta Batıkent, Ege-Kent, EVKA, Doğukent vb. konut projeleri bu dönemin izlerini taşımaktadır. Ancak 1970’lerde başlayan bu örnek uygulamaların devamı gelmemiş, yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin sonucunda uygulamalar yaygınlık kazanmamıştır. Konut kooperatifleri yaşanan ekonomik sıkıntıların sonucunda, varoluş amaçları dışına çıkarak, üst gelir gruplarının istemlerine göre hareket eder hale gelmiş, 1984-1989 yılları dışında devletten beklediği kredi desteğini alamadığı için dar ve sabit gelirli için bir umut olmaktan çıkmıştır. Toplumsal dayanışmayı ve alt gelir gruplarının küçük birikimlerin değerlendirilmesini amaçlayan kooperatifçilik, amacının dışında yazlık konut üretmek, kentin (Ankara-Çayyolu, İzmir-Mavişehir) rant getiren semtlerinden konut edinmek için bir araç haline dönüşmüştür(Karasu, 2005, s.59-60).

dönüşüm süreci başlatmıştır” (Kurtuluş, 2003, s.86). Çok uluslu gayrimenkul yatırım şirketleri özellikle 2000’li yıllardan itibaren kentte, kârlı olarak gördükleri emlak piyasasına yatırım yapmaya başlamışlar ve kapalı sitelerin sayıları çok hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır (Kurtuluş, 2011, s.54). İstanbul’daki kapalı sitelerin sayılarındaki artışa bir göz atmamız bu konunun ne kadar hızlı kabul gördüğünün de göstergesidir. Gülümser 2004 yılında yaptığı yüksek lisans tezinde kapalı sitelerin 2000’li yıllarda 30 olan sayısının 96’ya yükseldiğini belirtmiştir (Gülümser, 2005). Perouse ve Daniş’a (2005, s.93) göre, 2005 Ağustos’unda ise İstanbul Metropolitan alanında 650’den fazla kapalı site bulunurken, 2010 yılında Emlak Derneklerinin verilerine göre bu sayı 1000’e ulaşmıştır. Sayı artışı ile birlikte kapalı sitelerdeki ev fiyat aralığı da 300 bin dolarla 6 milyon dolar arasında değişmektedir (Emlak Derneği 2010 verileri).

Bu sitelerde insanlar fiziksel bir yaşam ortamı satın almanın ötesinde, aynı zamanda prestijli bir yaşam tarzının temsilini de satın almaktadırlar. Bu temsiliyet aynı zamanda sitelerinin ekonomik değerinin belirleyicisi olmuştur. Yeni kentsel elitlerin sınıf konumuna göre tasarlanan bu yeni siteler, sadece bir konut temsili değil, aynı zamanda prestijli bir çevre ile tasarlanmış, tamamen yeni bir yaşam tarzı sunmaktadır (Kurtuluş, 2011, s.60-61).

Bu yeni yaşam tarzı beraberinde dışlayıcı bir yer seçme davranışını da olanaklı hale getirmiştir (Kurtuluş, 2003, s.86-87). İstanbul’da sayıları hızla artan kapalı yerleşim biçimleri ile bu süreç daha da artmaktadır. Dışlayıcı yer seçme pratikleri hakim söylemde, güvenlik gerekçeleri ve yaşam tarzı seçimlerine dayandırılmaktadır. Bununla birlikte yeni orta sınıf olarak tanımladığımız sınıf, aynı içe kapanma pratiklerine sahip olabilirken, yaşam alanları olarak farklı yerleşkeleri seçebilme eğilimi gösterebilmektedir. Bizde alan çalışmamızda iki farklı yerleşim alanı olan Başakşehir ve KentPlus (Ataşehir)’daki kapalı sitelerde ikamet eden kişilerin konut tercihinde hakim söylemin dışındaki mekân tercihlerini irdelemek ve karşılaştırmak istedik. Özellikle mekân tercihlerinde kişilerin ideolojik yönelimlerinin etkisi olup olmadığını tartışılmaya çalışıldı.

2.Amaç ve Yöntem

Metodoloji

Örnek Yapısı

Araştırma kapsamına KentPlus* (Ataşehir) ve Başakşehir.** yerleşim alanı içinde bulunan kapalı sitelerde oturanlar dahil edilmiştir. Bu yerleşim alanlarının araştırma örneklemini seçilmesindeki en önemli neden; kapalı sitelerle ilgili olarak daha önce belirttiğimiz prestij, güvenlik ve konfor isteğine yönelik tercih edilme pratiğinin yanında bu sitelerin kimlik inşası/temsili aracı olup olmadığına yönelik sorunsalımız için temsili gücünün fazla olduğunu düşünmemizdir. Bu noktada özellikle Perouse ve Daniş(2005)***

* Çalışmamızın bundan sonraki kısmında KentPlus (KP) olarak ifade edilecektir.

** Çalışmamızın bundan sonraki kısmında Başakşehir (BŞ) olarak ifade edilecektir

*** Perouse, Jean-François. ve Daniş, Didem. (2005). Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 104, 92-123.

ile yine Perouse(2007)*, yaptığı çalışma sonuçları yol gösterici olmuştur. Çalışmamızın başlangıç noktasını Harvey'in (2002:147), "insanlar birbirlerine yakın yaşadıkları için mi benzerdir, yoksa benzer oldukları için mi birbirlerine yakın yaşarlar?"(s.147) sorusu oluşturmuştur. Bu soru çerçevesinde biz sözü edilen iki yerleşim alanı içindeki kapalı sitelerde oturanların bu yerleşim alanlarını; "*birbirlerine sadece ekonomik olarak değil, yaşam tarzı ve kültürel kodlar olarak da benzer oldukları ya da benzer hissettikleri için seçtiklerini*" düşünmekteyiz.

Bu ana argüman çerçevesinde örnekleme oluşturan BŞ ve KP sitelerinin bağlı buldukları bölgelerin yönetsel çerçevesini şu şekilde belirtebiliriz. Başakşehir, konumu itibarı ile İstanbul'un eski çeperlerinde yer almaktadır. 2008 yılında Küçükçekmece ilçesinden ayrılarak bağımsız bir ilçe konumuna gelmiştir. 194 bini aşkın nüfusu ile Başakşehir'in kuzeyinde ve kuzeybatısında Arnavutköy, kuzeydoğusunda Sultangazi, güneyinde Avcılar, Küçükçekmece ve Bağcılar, doğusunda Esenler, batısında ve güneybatısında ise Esenyurt ilçeleri bulunmaktadır (<http://www.basaksehir.bel.tr>).

Ataşehir'in temelleri 1993 yılının başında Emlak Bankası'nın iştirakiyle başlanan "uydu kent" projesi adı altında atılmıştır. Bölge 2008 yılında ilçe statüsüne kavuşmuştur. Güneyinde Maltepe, batısında Kadıköy, kuzeybatısında Üsküdar, kuzeyinde Ümraniye, kuzeydoğusunda Çekmeköy ve doğusunda Sancaktepe ilçelerine komşudur. İlçe 25,84 kilometrekaredir, nüfusu 351.046'dır ve sınırları dâhilinde toplam 17 mahalle vardır (<http://yeni.atasehir.bel.tr>).

Ataşehir, İstanbul'un sosyokültürel olarak ve kurulması planlanan finans merkezi ile yükselen bir değeri olarak görülmektedir. Ataşehir pek çok sitenin yer aldığı bir bölgedir, bununla birlikte araştırma alanı olanı olarak KP'ı seçtik. Bunun araştırmanın kısıtlılığı olduğunu belirtmek isteriz. KP, temel göstergeleri, tanıtım argümanları, mimari yapılanması, site sakinlerinin sosyokültürel yapılarına yönelik yapılan ön literatür okumaları ve saha gözlemleri sonucunda, BŞ ile karşılaştırılması en anlamlı olabilecek kapalı site olduğu düşünülerek tercih edilmiştir. Bu düşünce ile ilgili ilk izlenimleri bu iki sitenin konut biçimlerinde rastlıyoruz. Başakşehir ilçesi konut yapımında ilk laboratuvar örneklerinden birisidir. Perouse'a göre; "Başakşehir konut üretimi ve siyasi performans etkinliği ölçeğinde incelendiğinde çok hızlı gelişen bir kapalı site projesidir." Ayrıca ona göre; bu bölge bir başka şehir olma iddiasına sahip bir yerleşim yeridir (Perouse, 2007, s.24). Başka bir şehir olma iddiasının izlerini çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde, yaptığımız görüşmelerin analizinde de görmek mümkündür.

Görüşme Tekniği

Araştırma verileri yukarıda da belirtildiği gibi, derinlemesine mülakat (in depth interview) tekniği kullanılarak elde edilmiştir. İlgili konuda yapılmış araştırmalar incelenmiş, araştırmanın amacına uygun bir görüşme taslağı geliştirilmiş ve ilk taslak KP'ta beş kişi üzerinde pilot çalışma ile test edilmiştir. Bu çalışma sonucu, bazı sorular elenmiş, gelen cevaplar üzerinden gerekli görülen bazı yeni sorular eklenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerle, bu bölgelerde yaşayan bir tanıdık aracılığı ile randevu alınarak evlerinde,

*Perouse, Jean-François.(2007). İstanbul Çeperlerinde Yeni Bir "Kentsel Kimlik Yaratma Çabası:Yerel Adil Düzen'den Globalleşen Piyasa Arayışlarına Başakşehir Hikayesi(1995- 2007).*Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı*. 24-29.İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları

sitelerin içlerindeki alışveriş merkezlerinin giriş-çıkış kapılarında, havuz kenarlarında, restoran ve kafelerde, parklarda tesadüfen bulunmuş ve görüşme için gönüllü olmuş kişilerle mülakat yapılmıştır. Görüşme yapılan kişilerin KP’ta ikamet etmeleri ön koşul olarak aranmıştır.

Araştırmamızda iki yerleşim bölgesi, yukarıda *örnek yapısı* başlığı altında sözünü ettiğimiz parametreler dikkate alınarak karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda, KP’ta 16, BŞ’de ise 17 kişi olmak üzere, toplam 33 kişi ile derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşülmüştür. Görüşme yapılan kişilerin 22’si kadın (BŞ 8 kişi, KP 14 kişi), 11 kişi ise (BŞ 9 kişi, KP 2) erkektir. Yaş dağılım aralıklarına baktığımızda en genç görüşmecinin yaşı 19 olup en yaşlı görüşmecimiz 70 yaşındadır. Görüşmecilerin ortama çocuk sayıları ise KP’ta yaklaşık olarak 1,5, BŞ’de (görüşme yapılan kişilerden 3’ü bekardı) ise yaklaşık olarak 3 bulunmuştur. Çocuk sayısı olarak baktığımızda BŞ’de evli olan kişi sayısının KP’a göre daha az olmakla birlikte iki katı gibi anlamlı bir fark olması önemli bir veridir. Görüşme yapılan katılımcıların meslek ve eğitim durumları ise Tablo 1 ve Tablo 2 de verildiği şekildedir.

Tablo 1: Görüşmecilerin Eğitim Dağılımı

	Eğitim		
	Üniversite ve Lisansüstü	Lise	İlkokul
Başakşehir	9	4	4
KentPlus	12	3	1
Toplam	21	7	5

Tablo 2: Görüşmecilerin Meslek Dağılımı

Meslek	Başakşehir	KentPlus	Toplam
Ev Hanımı	4	3	7
Öğrenci	3		3
Hizmet Sektörü (Bankacı, Satış temsilcisi v.b.)	7		7
Öğretmen	1		1
Serbest Meslek	2		2
Emekli		2	2
Mühendis		3	3
Doktor		1	1
Finans Sektörü / Borsa –Yatırım Danışmanı		7	7
Toplam	17	16	33

Meslek ve eğitim durumları her iki örnekte çok farklılık göstermese de KentPlus’ta özellikle üst seviye uzmanlık gerektiren mesleklerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, sitelerle ilgili yapılan tespitlerde yer alan, özellikle servis ve finans sektöründe çalışan; orta ve üst gelir grubundan eğitilmiş ailelerin bu konuları tercih ettikleri varsayımı, bu mekânlarda karşılık bulmaktadır (Blakely ve Synder,2003, s.63).

Veri Analizi

Derinlemesine görüşme formları ile elde edilen veriler tematik içerik analizi (content analysis) ve frekans dağılımı teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Bunun yanında, görüşülen kişilerin konumuz açısından önemli bulunan bazı ifadeleri, orijinaline sadık kalınarak tırnak içinde aynen aktarılmıştır.

Bulgular

KentPlus ve Başakşehir Sitelerinin Yerleşim Mekânı Olarak Tercih Edilme Nedenleri

Türkiye’de ve dünyada benzerlerinde olduğu gibi, farklı nitelikteki ve büyüklükteki kapalı yerleşimler/siteler kentin orta ve üst sınıfları tarafından tercih edilmektedir. Bu sitelerin tercihine yönelik farklı yaklaşımlar vardır, Bu yaklaşımlar farklı noktalara değinmekle birlikte, bunların özetini Özgür’ün (2007) belirttiği gibi “pazarlama stratejilerinde” bulabiliriz. Ona göre; siteler bir yaşam tarzı, farklılık ve toplumsal statü satmaktadır. Siteler kentin (tekinsiz) kalabalığından uzak, ama kentle bağlantılı (karayoluna bağlı ulaşım), içerdikleri donatılar (spor, sosyal tesisler, rekreasyon) ve varsa konumsal özellikleri (ormana ya da denize yakın olmaları) ya da inşaat kalitesi ile bir prestij ögesi olarak pazarlanmaktadır (s.43). Bu söylem sattıkları yeni yaşam tarzı ile birlikte, kullanıcılarına somut bir gayrimenkulden öte, gözle görünmeyen bir katma değeri de pazarlar. Bu katma değer, kullanıcılara sunulmuş olan *ayrıcılıklar dünyasıdır*. Nezih ve seçkin bir ortamda her türlü sporun yapılabildiği, orta yaşa yaklaşmakta olan ve kendine iyi bakmak zorunda olan zaman fukarası işadamları ve yöneticiler için fitness centerlerin, boş zamanlarını nezih bir şekilde değerlendirmek için sinema, lokanta ve gece kulüplerini de içeren, kendi kendine yeterli bir mini kent yaratılmaktadır (Bali, 2002, s.37). Bu aslında bir şekilde sınıf atlayan, yeni seçkinlere biçilen yaşam biçimidir. Reklam söylemlerinde bu yeni hayat tarzı “çağdaş yaşamın gerektirdiği her tür konfor” olarak tanımlanmaktadır (Öncü, 2005).

Sitelerin yerleşim mekânı olarak seçilmesinde, tüketim kültürü bağlamında, kullanıcılara sağladığı ayrıcalıklar dünyasına yönelik vaatler özel bir yer tutsa da, bu sitelelere talebi artıran en önemli etkenlerden birisi de güvenlik garantisidir. Güvenlik söyleminin gerekçelendirilme sebeplerine geçmeden, bu görüşün arkasında yatan nedenleri Sennett’in de belirttiği gibi kentlerin dizaynındaki mentalitede aramak gerekmektedir, Sennett’e göre(1991).

(...)kentlerin görünüşü, büyük ve akla hayale gelmeyen bir açılma korkusunu yansıtır. Açılma, uyarılmadan çok, incinme olasılığını ifade eder. Açılma korkusu günlük yaşantıya adeta askeri bir bakıştır; saldırı ve savunma savaşının olduğu kadar, öznel yaşamın da bir modeli olmaya yatkındır sanki. Kentleri inşa tarzımızın karakteristik özelliği, insanlar arasındaki farkların oluşturduğu duvarlardır ve bu farkların karşılıklı bir tehdit oluşturmasının, karşılıklı bir uyarın olmasından daha muhtemel olduğunun varsayılmasıdır. Bu yüzden, kentlerde inşa ettiğimiz şeyler kişisiz, nötrale edici, sosyal kontakt olasılığını ortadan kaldıran yerlerdir: Dökme camla kaplı dış duvarlar, yoksul semtleri kentin geri kalan kısmından ayıran ana yollar, koğuş tarzı siteler (s.15).

Sennett’in de belirttiği gibi kentler bu açılma korkularını içe kapanarak gidermeye çalışmaktadırlar. Korku kültürü ile beslenen modern kentlerde, yabancılaşma ve yalnız-

laşma, sosyal sınıfların birbirlerinden büyük bir hızla kopuşuna neden olmakta, kaçınma ve ayrışma davranışları çağdaş metropolde hayatta kalma stratejisi haline gelmektedir. Bireysel şiddetin artışı, küresel terörizm, dış tehlikelere açıklık, güvensizlik ve belirsizlik dinamiklerinin şekillendirdiği ortam, istatistiki verilere dayanmadan, abartılı şehir efsaneleri şeklinde sürekli dozunu artırarak ifade edilmektedir (Akpınar ve Kahvecioğlu, 2007, s.173). Bu dozun artışı Furedi'nin de belirttiği gibi, yabancıların sayısının hızla artmasına bağlıdır. Bu insanlar, sitelerde yaşayanların güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. O zaman, bu yabancıardan korunmak için tedbirli olunmalıdır. Sitelerde yaşam tarzı bu tedbir ilkesine göre belirlenmektedir. Yeni toplumsal deneylere kalkışmak artık yasaktır ve kişisel güvenlik kaygısı en üst noktadır (Furedi, 2002, s.149). Efsanelerle beslenen bu korku ortamında, orta-üst ve üst gelir grubunu temsil eden metropol insanı, varoluşunu emniyet altına almak ve/veya sosyal-ekonomik aidiyetlerini netleştirmek amacıyla, kent içinde yeni sınırlara başvurmaya çalışıyor (Akpınar ve Kahvecioğlu, 2007, s.173). Bu noktada kapalı siteler kullanıcılarına tekensiz olmayan bir yaşamı vaat eder. Bu yaşam öncelikle çocukların güvende olmasını, 24 saatlik korunmayı ve şehrin çöküntü alanlarına ait olanları dışarıda bırakmayı amaçlar.

Yukarıda temel çerçevesini çizmeye çalıştığımız kapalı sitelerin tercih nedenlerini, Akpınar ve Kahvecioğlu(2007) şu şekilde sıralamaktadır; *seçkin ve mutlu yaşam, temiz bir sosyal çevre, kentin pislüğünden uzak, sağlıklı ve mutlu yaşam, nostalji vurgusu (mahalleliğe ve eski İstanbul teması), güvenli ve düzenli çevre, güvenli ve steril sosyal mekânlar*. Bunun yanında konum ve mimari ekipmana ait olarak da, İstanbul içindeki konumu (hem uzak, hem da çok yakın) donanım, mimar imzası gibi faktörleri de sıralarlar (s172-173).

Alan çalışmamızda kapalı sitelerin tercihinde etkili olan ve yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız kriterler ile ilgili olarak her iki sitede oturanların görüşlerini sorduk. Sonuçlar, her iki sitenin tercihinde ilk sebebin “güvenlik” faktörü olduğu ortaya çıkmıştır. KP’ta oturan aileler burayı daha çok çocuklarının “güvenli bir yerde büyümesini” arzu ettikleri için tercih ettiklerini belirtirlerken, BŞ’de oturanların genel olarak “güvenlikli bir yer olmasını, aile yaşamına uygun, sessiz ve sakin” olması nedenleriyle tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Örneğin BŞ’li bir katılımcı,(Kadın, 38, Eşinin Restoranında Çalışıyor) “burada genelde muhafazakâr insanlar oturuyor, burada kavga gürültü yok, bıçaklama, uyuşturucu yok, İstanbul’un içi bu konularda artık güvenli değil.” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

KP’nin tercih edilmesinde en çok öne çıkan faktör, “sitenin çocuklara sağladığı, park, havuz v.b. sosyal imkânlar ve sosyalleşme ortamı”dır. Özellikle çocukları için böyle bir siteyi tercih ettiğini söyleyenler katılımcı sayısı oldukça fazladır (11kişi). Bir katılımcı, “çocuğumuzu daha rahat büyütmek için bahçeli, güvenli bir yer arıyorduk, emlakçı burayı önerince beğendik.” (KP, Kadın, 46 yaş, Ev hanımı) demiştir. Ayrıca, yalnızca çocuklar için değil, yetişkinlerin bu siteyi tercih etmesinde bu tür sosyal imkânları göz önünde bulundurdıkları da görülmektedir. Çocuklara yönelik güvenlik kaygıları modern kentte çok yüksektir. İhtiyatın kurumsallaşmasına yönelik en yoğun etki çocukların büyütülmesine dair endişelerde öne çıkmaktadır. Çocukların kendi başına dolaşmasını-

dan duyulan korku Furedi'ye göre saplantı seviyesine gelmiştir. Buradaki korku, daha çok bir yabancı'nın çocuğa saldırması şeklindedir. Çocukların kendi başına oynaması bir risk olarak görülmektedir. Bu yüzden çocuklar denetim ve gözetim altına alınabilecek yerlerde oynayabilirler. Ya da oyun oynamazlar (Furedi, 2001, s.156-157). Bu noktada kapalı siteler, ebeveynler için çocuklarını yabancılardan korumak amacıyla tercih edilen mekânlar olarak yükselen bir değer olmaya devam edecektir. Tablo 3'te her iki site yerleşiminde görüşme yaptığımız katılımcıların tercih nedenlerine yönelik veriler yer almaktadır.

Tablo 3: Sitelerin Tercihinde Etkili Olan Faktörler

<i>KentPlus</i>	<i>Başakşehir</i>
Güvenli olması, özellikle çocuklar için 5 kişi	Güvenli olması (çocuklar için güvenli) 6 kişi
Çocuklar için sosyal imkânları fazla 9 kişi (Park, havuz, arkadaşlık ortamı v.b.)	Sakin, sessiz 4 kişi (Aile yaşamına uygun, kavga/gürültü yok..)
Fiyatı uygun 2 kişi	Hayat görüşleri benzeyen insanlar oturuyor 5 kişi
Sosyal ve sportif aktiviteler için uygun 2 kişi	İşyerine yakın, merkezi, ulaşımı kolay 5 kişi
Torunuma yakın olması 2 kişi	Fiyatı uygun 4 kişi
Sosyo ekonomik olarak benzeyen kişiler oturuyor 1 kişi	Daha önce oturan tanıdık/arkadaş vardı 2 kişi
Basın ve reklam çalışmalarından etkilendik 1 kişi	Sosyal imkânları iyi 1 kişi
	Otopark sorunu yok 1 kişi
<i>N: Toplam 16 Kişi</i>	<i>N: Toplam 17 kişi</i>

Bu sitelerin tercih edilmesinde, “sosyo ekonomik olarak birbirine benzeyen insanların oturması” da etkili olmuştur; bu faktör özellikle BŞ’li katılımcılar tarafından dile getirilmiştir. “Aile yaşamına uygun!” ifadesi yaygın olarak ortaya çıkmıştır, ayrıca, “fikir yapıma uygun, görüşleri birbirine benzeyen insanlar oturuyor, daha çok muhafazakâr insanlar oturuyor”, “ailem kız kardeşlerimi burada büyütmek için Tarabya’dan buraya taşındı...” gibi nedenlerle BŞ’in tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca, BŞ’in tercih edilme nedeni konutlar arasındaki farklılıklar da olabilmektedir. *Özellikle 2002 öncesi konut tipinin daha çok sosyal konut olarak düşünüldüğü, sonrasında ise hem İslami unsurların ön plana çıktığı hem de daha lüks konutların yapıldığını dikkate almak gerekir**. Bu da bir anlamda BŞ’i siteler mozaik haline getirmiş ve getirmeye de devam edecek gibi görünmektedir.

*Konut projelerinde muhafazakârlara hitap eden stiller ve tarzlar arasında Osmanlılık, eski İstanbul öğelerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Örneğin“... Hilal Konakları, aslında daha önce Kemer Country’de denenmiş ‘Osmanlı Mahallesi’ imajından beslenen bir kapalı site projesinden ibaretti” (Çavdar, 2011, s.20). Muhafazakâr uydu kentler sadece konseptleriyle benzerlerinden ayırmıyorlar. Aynı zamanda seküler yaşam biçimine sahip orta-sınıflara hitap eden uydu kentlerde yer alan kimi içerikleri İslami yaşam biçimlerine uygun hale getirerek farklılaşıyorlardı. Örneğin İstanbul’daki Başakşehir bu farklılaşmayı açık bir şekilde ortaya koymaktadır. (Çavdar, 2010, s.48)

Katılımcılara tercih nedenlerinin yanı sıra, bu tercihlerin onların hayatına ne kattığına yönelik tamamlayıcı bir soru da sorulmuştur. Gerek KP’da (12 kişi) ve gerekse BŞ’de (9 kişi) oturanların buraya geldikten sonra hayatlarına giren en önemli değişiklik, “düzenli spor, örneğin yürüyüş, yüzme ve benzeri aktiviteleri” yapabilmek olmuştur. Her iki sitenin de kente uzak olması ve ulaşımın daha çok kişisel araçlarla sağlanabilmesi nedeniyle, zorunlu olarak görece daha programlı ve düzenli bir hayat tarzına geçilmesine yol açmıştır. Bunun aynı zamanda belli oranda bir yalnızlaşmaya ve asosyallığe yol açtığı da düşünülmektedir. Site yaşamının sosyal aktiviteler açısından sağladığı avantajların özellikle çocuklar için daha çok evin dışında zaman geçirmelerini sağladığı ve komşularla geç saatlere kadar site içinde vakit geçirilebildiği de belirtilmektedir.

Katılımcılara bu sitelerde memnun olmadıkları bir durum olup olmadığı da sorulmuştur. Araştırma sonuçları her iki kapalı sitede oturanların memnuniyet düzeylerinin oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Buna karşın, “ulaşımın zor olması, merkeze uzaklık ve komşuluk ilişkilerinin zayıf olması” en çok şikâyet edilen konulardır (7 kişi). Bu bağlamda site hayatının, metropolitan hayatın genel açmazlarından kurtarıcı bir tercih olmadığını da ortadadır.

Bu iki site yerleşiminin tercih nedenleri arasında hakim söylemin etkisi tekrar vurgulansa da, söz konusu mekânların tercihindeki kültürel kod farklılığına yönelik incelemelerde yapılmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Simgesel Mekân: Kapalı Siteler

İstanbul dünya metropollerinde yerini hızla almaya devam ederken, bu değişim aynı zamanda kentin *siluetini* ve kentleşme olgusunu da etkilemektedir. Bartu ve Kolluoğlu’nun (2009) “neoliberal kentleşme” olarak adlandırdığı bu süreç, beraberinde sınıfların değiş tokuşunu ve değişen sınıfın yeni mekânlarını üretmiştir. Yeni mekânların birbirlerinden gittikçe ayrışması, ilişkilerin kopması, dolayısıyla bu mekânlarda yaşayan gruplar arasındaki sosyal mesafenin artması söz konudur. Bartu ve Kolluoğlu’nun (2009)’da belirttiği gibi, bu ayrışma süreci sadece İstanbul’a özgü değildir. Sao Paulo’dan Los Angeles’a, Delhi’den Johannesburg’a dünyanın birçok şehrinde sınıflar arasında sosyoekonomik, kültürel ve sembolik ayrışmalar yaşanmaktadır (parag.12). Süreç bir yandan yeni yoksullarını ve zenginlerini yaratırken, diğer yandan da yeni orta sınıfını ortaya çıkarmaktadır. Bu yeni orta sınıf geleneksel orta sınıfın tersine kimliğini tüketim araçları ile ortaya koymaktadır. Tüketim araçları, her alanda bir metalaşmaya neden olurken, konutun da metalaşması gecikmemiştir. Konutun metalaşması ilk etapta daha üst sınıflarda kendini gösterirken, muhafazakâr kesimin de bu metalaşmadan payını aldığı açıktır. Çavuşoğlu’nun (2011) tespitiyle; tüketim kültürünün dindar kesimlerce de benimsenmesinin ardından nasıl bir İslami gıda, giyim, eğlence gibi tüketim pazarları oluşmuş, markalar ortaya çıkmış ve bu ürünler tüketildikçe kimlik inşası ve meşruiyeti de mümkün olmuşsa, konut ve giderek kaliteli, lüks, pahalı konut da İslami bir metaya dönüşmüştür. Konutu yatırım ve kimlik inşa/temsili aracı olması özelliğiyle yeni kapitalistleşen sınıfların da arzu nesnesi ve tüketim hayali haline gelmesi, bu kesimlerin talep ettiği ya da sahip olduğu ürüne kendi kültürel kod ve alışkanlıklarını kazımaları da şartıdır (s.49)

Muhafazakârlık, Müslümanlık ve kapalı site denildiğinde ilk akla gelen konut projelerden biri olan Başakşehir, bir proje olarak 1994'te, RP (Refah Partisi)'nin kendisinden umulmayan bir başarı sergileyerek, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ni devralmasıyla başlamıştır. Perouse'a(2007) göre; "başak" simgesinin kullanımı, bir tesadüf değildir. Başak, hem yerel yönetimin başına yeni gelen Refah Partisi logosunun bir bileşenidir, hem de dini bir manayla yüklü bir simgedir." Başakşehir aslında o yıllarda çok fazla dile getirilen "Adil Düzen" ifadesinin bir yansıması olarak projelendirilmiştir. Bu projede özel sektör başrolü oynarken, "kâr amaçlı olmayan, aile ve cemaat odaklı, yerel değerlere sadık" bir şehir projesi olarak kurgulanmıştır. Sosyal konut projesi olma iddiası ile konutların inşa edildiği Başakşehir çok geçmeden, daha lüks binaların boy gösterdiği bir yerleşim haline gelmiştir. Daha önceleri toplu konut olarak yapılan bloklar dahi, 2002 yılı sonrasında, etrafları duvarlarla çevrili, güvenlik görevlileriyle korunan yeni sitelere dönüşmüştür. Bununla birlikte, donatı seçenekleri ve isimlendirme politikasına bakılacak olursa, o dönemde ortaya çıkan diğer uydu kentlerle kıyasladığında (mesela Emlak Bankası *uydukentleri*), Başakşehir'de, yapıcı sosyal donatı olarak camilere yapılan vurgu çok açıktır. Örneğin, sosyal donatılara isim koyulurken, *Türk-İslam sentezi* unsurlarına ilişkin belirli ideolojik göndermeler yapılmıştır. I. ve II. Etapı örnek alacak olursak: Mehmet Zahid Efendi Çarşısı ve Camii veya Müderris Halil Hilmi Çarşısı (s.25).

KP'a baktığımızda ise baştan itibaren yeni orta sınıf düşünülerek tasarlanmış olmakla birlikte, yıllardır kendisini "kentli" olarak niteleyen bir bölgede kurulmuştur. Bu iki uç arasındaki karşıtlığın göstergelerini Berrin Karakaş, Radikal'deki "İstanbul'da iki yeni şehir, iki ayrı dünya" adlı yazı dizisinde şu şekilde belirtmiştir (28 Kasım 2010)

(...)Fazla söze ne hacet" şeklinde tarif eden bir "mistik". Başakşehir'in camisi, bildiğimiz klasik cami mimarisinde, Ataşehir'deki kübik. Bahçeşehir'de Burç Koleji, Fem ve Fatih dersaneleri, Ataşehir'de Bilfen Okulları var. Ataşehir'in her köşesi çiçekçi, Başakşehir'de yok öyle bir şey. Ataşehir'de parkın girişinde "En hakiki mürşit ilimdir" diye hatırlatıyor Atatürk parkın girişinde heykeli ve heykelin iki yanına yazılı sözleriyle. Ataşehir gençleri Northshields'in üzerindeki kulüpte takılırken, Başakşehir gençleri Sheesha Cafe'de nargile içiyorlar. Selam Hipermarket'te elbette ki içki satılmıyor yaklaşık 200 bin kişilik konut alanında içki satılan yalnızca üç yer var. Biri yıllarca bu iş için mücadele eden Birinci Etap'taki İdaa Bayii, diğeri Oyakkent'in yanındaki Şok Market ve üçüncüsü de Başakşehir'le organize sanayi bölgesi arasında sınır oluşturan ana cadde üzerindeki tek el bayii... lakin kıyıda köşede minik bir tek el bayi bulmak mümkün. Ataşehir sıra sıra Tekel bayi." Başakşehir'de akşamüzerleri türbanlı annelerin, Audi'leri, Mercedes'leriyle çocuklarını okuldan almış evlerine döndüklerini görürsünüz. Başak Centre'a gittiğinizde ağırlıklı olarak kadınların içerde olduğunu gördük. KentPlus'a gittiğimizde ise havuz kenarında oturan ya da havuza giren, spor yapan anneler ve çocuklar...

Alan araştırması için her iki yerleşim yerine yaptığımız ziyaretlerde, yazarın çizdiği çarpıcı tabloya oldukça benzer bir görüntüyle karşılaştık. BŞ'de alan araştırmasına başladığımız gün, *kuran kursundan* çıkan türbanlı küçük kız çocuklarının güle oynaya evlerine döndükleri bir resimle başladı gözlemimiz. KP'ta ise, oldukça farklı bir manzara ile karşılaştık. Örnekleme yaptığımız KP'ta ilk gözlemimiz ise, havuz kenarında mayo ve binipleriyle dolaşan aynı yaşlarda çocuklar olmuştur. KP'ta çocuklar ve anneleri(özellikle hafta içinde) sitenin içindeki sosyal donatılarda ağırlıklı olarak zaman

geçirirken, BŞ ‘de ise genellenmemekle birlikte daha çok ev toplantılarının ağırlıklı olduğu gözlenmiştir.*

Çalışmamız sırasında iki site alanında yaşayanların kendilerini ekonomik olarak nasıl gördüklerini de araştırdık**; KP’da görüştüğümüz katılımcılar, yaşadıkları site için kişilerin sahip olması gereken ortalama aylık gelirin 5.000 TL ve üzerinde olması gerektiğini düşünürken, BŞ’de bu rakam, 3.000 – 4.000 TL civarına inmektedir. Başakşehir’de özellikle konut tipine göre site mozaïği çok farklılaştığı için bu sonuç şaşırtıcı değildir. Buna karşın sosyal sınıf olarak BŞ’li katılımcılar bu bölgede yaşayanların, ağırlıklı olarak orta-üst ve üst sınıfa mensubu kişiler olduğunu düşünürken, KP’ta oturanlar kendilerini daha çok orta ve orta-üst sınıftan kişiler olarak tanımlamaktadır.

Hane gelirlerine yönelik değerlendirmelerde ise, her iki sitede de “düşünerek harcama yapabileceklerin” yoğunlukta olduğunu görmekteyiz. “Rahat harcama yapabilirim” diyenler, BŞ’de 6 kişi iken, KP’ta 4’e düşmekte, “Hiç düşünmeden harcama yapabilirim” diyen yalnızca bir kişidir ve o da BŞ’de oturmaktadır.

Tablo 4: Hane Gelirine Yönelik Algı Sonuçları

<i>Hane Gelirine Yönelik Sonuçlar</i>		
	<i>KentPlus</i>	<i>Başakşehirs</i>
Hiç Düşünmeden Harcama Yapabilirim	-	1 Kişi
Rahat Harcama Yapabilirim	4 Kişi	6 Kişi
Düşünerek Harcama Yapabilirim	12 Kişi	10 Kişi
Temel Harcamalarım Dışında Oldukça Zor Harcama Yapabilirim	-	-
Temel İhtiyaçlarımı Bile Zor Karşılıyorum	-	-
Toplam	16 Kişi	17 Kişi

Araştırma kapsamında, her iki siteye yönelik ekonomik göstergeler yanında, sosyo-kültürel alışkanlıklarına ilişkin veriler de incelenmiştir. Bu amaçla katılımcıların öncelikle medya araçlarına yönelik tercihleri sorulmuştur.

Okunan *günlük gazeteler* konusunda iki site arasında farklılıklar gözlenmektedir. Bazı benzer gazete tercihleri görülse de, KP’ta tercihler beş gazete etrafında toplanırken, BŞ’de, KentPlus’ta hiç rastlanmayan gazete tercihleri görülmektedir. KP’ta, öncelikle Hürriyet gazetesi (12 kişi) ve sırasıyla HaberTürk (6 kişi), Sabah (2 kişi), Radikal (2 kişi) ve Milliyet (2 kişi) gibi ana akım medyanın takip edildiği görünürken, Başakşehir’de birinci sırada yine Hürriyet (6 kişi) gelmekte, bunu Zaman (5 kişi), Fotomaç (5 kişi), Posta

* Bu ayrışma ile ilgili olarak Toprak, Karakaş’ın (28 Kasım 2010) Radikal gazetesinde yaptığı habere, şu yorumu yapmıştır:

(...)Bu iki sitede orta sınıf aileler oturmaktadır. Emlak fiyatları aşağı yukarı aynı... Dolayısıyla sosyolojik olarak bu iki ‘site kent’i aynı sınıfsal kategoriye oturtup pek farklı olmadıklarını söylememiz gerekir. Oysaki çok farklılar. Bu farklılık Türkiye’deki kültürel bölünmüşlükten kaynaklanıyor. Başakşehir, İslami kesimin, Ataşehir ise laik kesimin ‘site kent’leri. Bu iki ‘kent’teki insanların giyim kuşamları, yaşam biçimleri, zevkleri, eğlence anlayışları farklı. Başakşehir ve Ataşehir iki farklı ‘cemaat’ yapılanması. Yapılanmalarında önemli olan sınıf değil, ‘kültürel bloklar...

**Hane Gelirine Yönelik Ölçek için Murat Çinko, Suna Tevruz ve Tülay Turgut’un, *Bir Merakın Peşinde: Amaç’tan Başarıya*(2010), (Beta Yayınevi, adlı kitabından yararlanılmıştır.

(4 kişi), Sabah (3 kişi), HaberTürk (1 kişi), YeniŞafak (1 kişi) ve Vatan(3 kişi) takip etmektedir. Ayrıca BŞ’de çıkan ilginç sonuçlardan birisi de, diğer ana akım medyanın dışında görünen Cumhuriyet (2 Kişi) ve Sözcü (3 kişi) gazetelerinin okunuyor olmasıdır. Genel olarak bu sonuç; BŞ’li(Kadın,36, Ev hanımı) bir katılımcının belirttiği “bu yerleşim alanı artık kozmopolit ve yine başka bir kadın görüşmecinin,(Kadın, 38, Eşinin Restoranında Çalışıyor) belirttiği “burada her kesimden insan var; Araplar, yabancılar, muhafazakârlar...” söylemleri ile örtüşmektedir.

Katılımcıların hangi televizyon kanallarını izlemeyi tercih ettiklerine baktığımızda, yine her iki sitede izlenen TV kanalları açısından gazete tercihlerine benzer bir eğilim gözlenmektedir. Genel olarak ana akım medya, örneğin, Kanal D, Show TV, ATV, Star, NTV, CNN Türk gibi kanalların her iki sitede tercih edilme oranları birbirlerine yakındır. Buna karşın, Samanyolu, Kanal7, TRT ve TRT Çocuk kanalları yalnızca BŞ’li katılımcılar arasında izlenmekte, KP’da ki katılımcılar arasında ise bu kanalları izleyenlere hiç rastlanmamış.

Tablo 5: Katılımcıların TV Kanalı Tercihlerine Yönelik Dağılımı

<i>TV Kanalı Tercihleri</i>	<i>KentPlus</i>	<i>Başakşehir</i>
Kanal D	9 kişi	8 kişi
CNN Turk	9 kişi	6 kişi
NTV	8 kişi	4 kişi
Show TV	7 kişi	4 kişi
ATV	3 kişi	5 kişi
Star	4 kişi	5 kişi
CNBC –e	1 kişi	4 kişi
Fox TV	1 kişi	3 kişi
HaberTurk	1 kişi	3 kişi
Kanal 7		2 kişi
TRT		5 kişi
Samanyolu		3 kişi
TRT Çocuk		1 kişi
Toplam 33 kişi		

BŞ ve KP’ta ekonomik ve kültürel tüketim kodları birbirine benzemekle birlikte, özellikle 2002 yılından sonra BŞ yalnızca dindar, muhafazakâr ailelerin yaşadıkları bir bölge olma yaftasından kurtulma çabası içine girmiştir. TOKİ ve KİPTAŞ’ın BŞ’de ilk yaptığı konutlara yenileri eklendikçe bu bölgeye farklı meslek gruplarında çalışan kişiler taşınmaya başlamıştır. Bu bağlamda, çeşitli hizmet sınıflarının temsilcileri, hostesler, devlet memurları, öğretmenler, civardaki uluslararası şirket temsilciliklerinde çalışan yabancılar ve Oyakkent’te yaşayan emekli asker aileleri söz konusu değişimin aracı olmuşlardır. BŞ’in farklı kesimlerden insanların tercih ettiği bir yerleşim yeri olma iddiası, burada yaşayan kişilerin dünya görüşlerine ve siyasi tercihlerine bakıldığında pek de doğrulanmamaktadır.

Araştırma sonuçları bu konuda iki site arasında farklılığı açıkça ortaya çıkarmaktadır; BŞ’de oturanlar, burada “her kesimden insanın” yaşadığını belirtmektedirler. Karma bir yapıya sahip olma iddiasında olan Başakşehirli katılımcılar için, “her türden insanın oturduğuna” yönelik *vurgunun pozitif mi yoksa negatif mi olduğu açık değildir*. Ancak gerek görüşme yaptığımız kişilerin sosyokültürel eğilimleri ve gerekse bölgede yaptığımız gözlemler, bu yaklaşımın bölgede İslami cemaatleşme iddiasına karşı bir tür *reddi miras eğilimini hissettirmektedir*. Örneğin, siyasi tercihlere yönelik ortaya çıkan araştırma sonuçları, BŞ’de “her kesimden” insanın oturduğuna yönelik ifadenin, gerçekten de söylem düzeyinde kaldığını, tersine BŞ’li katılımcılar arasında genel olarak homojen bir yapının olduğunu göstermektedir. Bu bölgede kendisini “muhafazakâr sağ ve Ak Partili” olarak tanımlayanlar çoğunluktadır (12 kişi), sayıları az da olsa, kendisini Milliyetçi, Sağcı, İslamcı olarak tanımlayanlara da rastlanmıştır. Ayrıca, kendisini “Sosyalist” ve “Cumhuriyetçi” olarak tanımlayan birer kişiyle de karşılaşmıştır. Bu sonuçta yukarıda belirttiğimiz “her kesimden insan” görüşü ile paralel çıkan bir sonuçtur.

KP’ta oturanlar ise, sitedeki diğer sakinleri, “sosyokültürel ve ekonomik düzeyi yüksek, dünyayı takip eden, sosyal demokrat ve liberal bir siyasi görüşe sahip” kişiler olarak tanımlamakta ve kendisini de bu tanıma çok yakın hissetmektedir. Bazı *istisnai* katılımcılar, KP sakinlerini, “aşırı materyalist, sonradan görme, kültürsüz” olarak da nitelendirmekte (2 kişi).

Tablo 6: Katılımcıların Oturdıkları Sitede Yaşayanları Tanımlama Şekilleri

<i>KentPlus</i>		<i>Başakşehir</i>	
Sosyokültürel düzeyi yüksek (Modern, batılı, dünyayı takip eden, entelektüel.)	7 kişi	Muhafazakâr	8 kişi
Liberal	4 kişi	Allah korkusu olan, dini bütün (tutucu, dini inançları güçlü)	4 kişi
Sosyal demokrat	2 kişi	Her kesimden insan var	5 kişi
Sonradan görme, kültürsüz, materyalist (Para ile sınıf atlayanlar)	2 kişi		
Her kesimden insan var	1 kişi		
Toplam 33 kişi			

Katılımcılara ayrıca kendilerini siyasi olarak nasıl tanımladıkları sorulmuştur. KentPlus’ta yaşayanlar arasında kendisini açık bir şekilde “Sosyal Demokrat” olarak tanımlayanlar öne çıkmakla birlikte, liberal görüşlü olduğunu ifade edenler de oldukça yüksektir.

Tablo 7: Katılımcıların Kendilerini Siyasi Görüş Olarak Nasıl Tanımladıklarına Yönelik Dağılım Tablosu

<i>KentPlus</i>		<i>Başakşehir</i>	
Sosyal Demokrat	7 kişi	Muhafazakâr (sağ)	5 kişi
Liberal	5 kişi	AKP'li	5 kişi
Cumhuriyetçi - Atatürkçü	2 kişi	Milliyetçi	2 kişi
Sosyalist	1 kişi	İslamcı	1 kişi
AKP'li	1 kişi	Liberal sağ	1 kişi
		Cumhuriyetçi	1 kişi
		Sosyalist	1 kişi
		Cevaplamak istemedi	1 kişi
Toplam	16 Kişi	Toplam	17 Kişi
Toplam 33 Kişi			

KentPlus'ta bir kişi (Erkek, 70 yaş, Emekli) mevcut hükümet yanlısı (AKP'li) olduğunu belirtmiştir. Başakşehir ve Ataşehir ilçelerinin son genel seçim sonuçları katılımcıların bu görüşlerini doğrular niteliktedir. 2009 yılında Başakşehir'de AKP (%39) ve SP'de %11,7 oy alırken, Ataşehir'de ise 2009 yılındaki yerel seçim sonuçlarında CHP %41.2 oy almıştır. 2010 yılındaki Anayasa Değişikliği Referandumu *sonuçlarında ise, Başakşehir'de %61 evet oyu çıkarken, Ataşehir'de Evet, %50,1 çıkmıştır. 2011 Milletvekili seçimlerinde AKP Başakşehir'de %51,5, CHP %26,8, Ataşehir'de ise AKP %45,6, CHP ise %37,5 oy almıştır (<http://secim.haberler.com>).

BŞ ve KP sitelerinde kültürel bloklaşmanın yaşandığı açıktır. Başakşehir, bu algıyı yıkmaya çalışırken, özellikle tüketim kültürü ile ilişkisini artırmaya yardımcı olan araçları çok hızlı bir şekilde yaşam tarzına eklemektedir. 2000'li yıllardan itibaren camilerin yanına AVM'ler, Başakşehir Sular Vadi'sinin içinde çeşitli *kafeler* olsa da, yaşam tarzının bu donatılarla uyum gösterip göstermediği araştırmaya muhtaçtır.

Tüketim kalıpları hızlı bir şekilde bu donatılar aracılığı ile sitelere girerken, sıradan şehir tüketimiyle bütünleşme projesi de son hızıyla devam etmektedir. Bu konuda özellikle BŞ'de görüşme yaptığımız genç katılımcılar kayda değer bilgiler vermişlerdir. BŞ'de özellikle 20 yaş civarındaki gençlerin buradaki sosyal ilişkilerin zayıflığından, muhafazakâr yapının yarattığı daha çok içe dönük yaşama biçiminden ve dışarıdaki hayatın sürekli kontrol altında olma hissi yaratmasından ötürü çok rahatsız ve sıkıntılı oldukları anlaşılmaktadır.

Bu noktada, günümüzün popüler tartışma konularından biri olan “mahalle baskısı” kavramına başvurmak yararlı olacaktır. Mahalle baskısı konusunda mülakatlarımızın satır aralarında yakalamaya çalıştığımız izlere geçmeden önce, kavramın Türkiye'de öncüsü olan Sosyolog Şerif Mardin'in tespitlerine değinmek gerekmektedir. “Mahalle

* 2010 Türkiye anayasa değişikliği referandumu, Türkiye'de anayasada yapılan birtakım değişikliklerin 12 Eylül 2010 tarihinde halk oylamasına sunulmasıdır. 26 maddelik bir değişikliği içeren paket, TBMM tarafından kabul edildikten sonra Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından referanduma sunuldu. Referandum sonucunda %57.88 evet ve %42.12 hayır oyu çıkararak anayasa değişiklikleri kabul edildi. (<http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>)

baskısı”, 2007 Mayısından beri Türkiye’de yoğun olarak tartışılan bir kavramdır. Türk toplum yapısını inceleyen *her bilim insanı ya da sıradan bir insan*, söz konusu kavramla bir şekilde karşılaşmıştır. Mardin, mahalle baskısı kavramını ilk olarak, *Religion, Society and Modernity in Turkey* adlı son kitabı üzerine 2 Mayıs 2007 tarihinde gazeteci Ruşen Çakır ile Vatan Gazetesi’nde gerçekleştirdiği bir röportajında kullanmıştır. Mardin, kavramı şöyle açıklamaktadır;

(...)mahalle, Osmanlı’da ciddi anlamda hukuksal statülerle tanımlanmış bir mekândır. Kişilerden oluşur ve kişilerin toplamıyla kendi hayatı ve yaşayışı olan bir alana dönüşür. Mahallelerin içerisinde insanların paylaştığı değerler vardır. Ancak bu değerler nasıl insanlar tarafından bir bütüne dönüştürülür? sorusu önemlidir. Mahalle baskısı kendi kendine işleyen ve bir siyasi partinin kontrol edemeyeceği yapılandırma biçimidir” (Aktaran Çakır, 2008, s.17).

Aslında mahalleli olmak adına, bir anlamda içselleştirilen ve bir değer olarak kabul edilen davranışların, uygulanıp uygulanmadığını yönelik bir gözetim sistemi söz konusudur. Biz de alan çalışmamız sırasında özellikle açık bir baskıya maruz kalmadan, yaşam yerinin kuralı hale gelen bu baskının izlerini, BŞ’li gençlerle yaptığımız görüşmelerde yakaladık;

“Burada 24:00’den sonra kimse dışarı çıkamaz. Başakşehir’de en modern yer M...’dur (tanınmış bir pastane zinciri). Ortam muhafazakâr” demektedir (BŞ, Erkek, 20, Öğrenci). Bir başka genç katılımcı ise, “İngiltere’ye gitmişim dönünce Başakşehir’i Arabistan’a benzettim, burada aynı tip insanlar; genellikle muhafazakâr kesim oturuyor. Genellikle kendilerine benzemeyenlere karşı önyargılılar” demiştir (BŞ, Erkek, 20, Öğrenci).

BŞ’de oturan başka bir genç ise, burada oturanların fikir yapısı açısından uyusamadığını ve çeşitli rahatsızlıklar yaşandığını belirtmiş ve bunu detaylı olarak şöyle açıklamıştır:

“Burada üç tane kolej var; Ensar, Burç ve Çınar, erkek ve kızlar yan yana oturamaz, öğretmenler konuşmalarına bile izin vermez. Buralarda aileler dini eğitime önem verir. Hemen hemen her binada cuma günleri okuma toplantıları olur. Başakşehir’de bir yerde oturup içki içilemez, çevrenin bakışları altında içki içilemez. İçki satılan yalnızca iki yer var zaten. Mesela Ş.. Market içki sattığı için oradan alışveriş yapmayanlar var.” (BŞ, Erkek, 19, Öğrenci)

Diğer bir genç ise, genel olarak muhafazakâr insan yapısından rahatsız olmadığını, annesinin türbanlı olduğunu belirtmiş, ancak, gençler için bazen buranın sıkıcı olduğunu belirtmiştir:

“Genellikle ortam yok, Ayvalık tarzı kulüp lazım. İçkili yer yok. İllaki içmen gerekmiyor, bu tür klüplerin ortamı bize hitap ediyor. Gözlem altında gibi oluyoruz buradaki restoranlarda. Örneğin genç kızlar Facebook’ta fotoğraf koyamazlar, ama erkeklere yönelik böyle bir baskı yok” (BŞ, Erkek, 20, Öğrenci) şeklinde açıklamıştır.

BŞ’deki muhafazakâr yapılanmayı daha açıklıkla ortaya çıkaran 35 yaşında bir kadının katılımcı olmuştur. 35 yaş civarı bir kadın, kendisinin “genç kızlara, eşim ise erkek çocuklara Kur’an okuma dersleri vermek için, Türkiye’nin bir doğu ilinden görevli olarak özellikle Başakşehir’e (burada genel olarak muhafazakâr insanların oturması nedeniyle) geldik, çok fazla grubum olduğu için de komşuluk ilişkilerine pek ihtiyacı olmuyor” demektedir. (BŞ, Kadın, 35, Ev hanımı)

Başakşehir’deki muhafazakâr yapıdan şikâyetçi olan bir genç, asansör kullanımı konusunda yaşadığı bir olayı şöyle aktarmıştır;

“Bir gün kapalı (türbanlı) bir hanım, benimle aynı asansöre binmek istemedi. Burada yaşayanlar zamanla birbirlerine benzemeye başlıyorlar, örneğin amcamlar beş yıl içinde buradakilere benzer bir hayat yaşamaya başladılar. Benzemeyenler tedirgin oluyor, yalnız kalıyorsunuz, ötekileştirme var, kendilerine benzemeyene Yahudi gibi bakarlar.” (BŞ, Erkek, 20, Öğrenci)

KP’ta ise mahalle baskısı olarak tanımlanabilecek bir durum ortaya çıkmamıştır. Ancak, bu konu ile bağlantılı olabilecek başka bir soru sorulmuş ve oldukça ilginç bulgulara ulaşılmıştır.

Her ne kadar iki site arasında sosyal ve siyasi farklılık belirgin olsa da, buldukları siteyi hangi koşullar karşısında terk edebilecekleri” konusunda bir mutabakat olduğu görülmektedir; Oturulan site, “öncelikle çocuklara ve genel olarak toplumsal ahlaka zarar verebilecek kişilerin gelmesi durumunda, ya da çocukların tehlike altında olması, sitenin yapısına uymayan kişilerin gelmesi ihtimali karşısında” değiştirilebileceği vurgulanmaktadır.

Sitenin genel yapısına uymayan kişilerden kastedilen, KP için “muhafazkar, türbanlı kişilerin artması” olarak vurgulanmış, BŞ’de ise, “alkol veren kulüp veya restoran açılması, taşkınlık yapabilecek kontrolsüz gençlerin yerleşmesi...” dir. Ayrıca bir genç, “ailesinin genç kızlarının yetişmesinde zararlı olabilecek mekânların açılması ve ortamın tehlikeli olması durumunda” (BŞ, 20, Erkek, Öğrenci) buradan taşınabileceklerini belirtmektedir. Özellikle Başakşehir’de yaşayan gençler arasında, anne ve babaları burada oturmaya devam etseler bile, kendilerinin ileride buradan gidebileceklerini belirtmektedirler. Gençlerin gerek mekânsal taleplerini karşılayacak ve gerekse özel hayatlarını daha özerk ve göz önünde rahatça yaşayabilecekleri bir ortamı bulamadıkları için, yukarıdaki bölümlerde vurgulandığı gibi, başka bir bölgeye taşınma planları vardır.

Tam bir genelleme yapılamasa da, iki site yerleşiminde oturanların kendi adacıklarının genel kurallarına yönelik önemli ipuçları verdiği görülmektedir. Ancak, her ikisinde de “toplumsal ahlaka zarar verecek kişiler” cümlesinin altının çizilmesi her iki sitede örtülü baskıya işaret eder. Buradaki ahlaka zarar verecek unsurların nasıl şekillendiğini Mardin’in SORAR *tarafından 23 Mayıs 2008 günü gerçekleştirilen “Mahalle Baskısı” Şerif Mardin: “Ne Demek İstedim” başlıklı toplantıda belirttiği açıklamalarda bulabiliriz:

(...)Mahallede iyi, doğru güzel hakkında bazı değerler var: İslami değerler. Aynı zamanda o değerlerin nasıl kullanılacağına dair bir hal çaresi var: ‘göz’ün erkek ve kadın farklılıklarının üzerine tepkisi. Mahallede göz bundan dolayı çok önemlidir. Öğretmenli yapıda da, ‘iyi, doğru ve güzel’in olmaması dolayısıyla mahalle bilhassa kadın ve erkek farklılıkları üzerinde değerlerini konduğunu için, mahallede ‘göz’, ‘bakma’, ‘birbirine bakma’ bir kontrol şekli olarak çalışıyor” (parag.4-5) .

* Sosyal Sorunları Araştırma ve Çözüm Derneği (SORAR) “Mahalle Baskısı” Şerif Mardin: “Ne Demek İstedim” başlığıyla 23 Mayıs 2008 günü İstanbul Cemal Reşit Rey Konser Salonu’nda gerçekleştirilmiştir. SORAR Başkanı Ruşen Çakır’ın yönettiği toplantıda Sabancı Üniversitesi Öğretim Üyesi Profesör Şerif Mardin “Mahalle Baskısı”nı bir kez daha anlatmıştır. Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi Profesör Binnaz Toprak, Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi Profesör Ali Yaşar Sarıbay, Koç Üniversitesi Öğretim Üyesi Profesör Fuat Keyman, Muğla Üniversitesi Öğretim Üyesi Doçent Necdet Subaşı ve Başkent Kadın Platformu Üyesi Doktor Hidayet Şefkatli Tuksal’in tartıştığı programda öne çıkan fikirler medyada geniş yer bulmuştur. (<http://www.arastirmamerkezi.org/Haberler/Detay/1637/SORAR>)

Kontrol'ün özü iki sitede farklı temeller üzerine kurulmakla birlikte, BŞ'in çok daha homojen bir yapıya sahip olması kuralları daha sert bir şekilde oturanlarına hissettirmektedir. Özellikle bizim görüşme yaptığımız genç ve okuyan erkek *kuşak bir şekilde buradan sıyrılmayı planlamaktadır*. Genç kadınlar için durumun nasıl olduğu ile ilgili daha ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır.

Bu iki site sakinleri, mahallenin adab-ı muaşeret kalıplarını farklı şekillerde de olsa yaşamaktalar, ancak metaforik olarak *“mahallelik” kavramının tanımı açısından, yerleşimler arasında bir fark var mıdır? Eğer farklılık varsa, sosyokültürel açıdan bu bir anlam taşımakta mıdır? Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde bu sorular irdelenmiştir.*

Vaat edilen ideal: “Yeni Mahallenin Nostaljik Özlemi”: Komşu(cu)luk

Her yerleşim yeri, tarih içinde kendi kültürünü inşaa ederken, bu süreçte aynı zamanda mekânsal dokusunu da kurar. Mekânsal doku, kimi zaman bir avluda, kimi zaman da bir apartmanda hayat bulurken, geleneksel yerleşim birimlerinde dokunun can damarı mahalle ve onunla ilişkilendirilen komşuluk ilişkileridir. Mahalle kavramı, referanslarda daha çok teknik bir kavram olarak gösterilirken, komşuluk kavramının yüklendiği anlam topluluklar ve kültürler arasında farklılıklar gösterebilmektedir.

Komşuluk ilişkisi, kavramı mekânsal sınırlardan sosyal boyuta taşınmıştır. Mahalle yalnızca bir idari kategori değildir. Ortak kültüre sahip bir cemaat yaşamını da ifade etmektedir. Cemaatler bazı durumlarda aynı dini inancı ve etnik kökeni taşıyan kimselerden oluşmaktadır. Ama esas olan, mahalle cemaatlerinin farklı toplumsal tabaka, zenginlik düzeylerine ve mesleklere sahip kimseleri aynı çatı altında toplamış olmasıdır. Mahallenin esas niteliklerinden birisi, komşuluk ve komşuluk ilişkileridir (*Alver,2010,s.133*). Aile bağlarından sonra en güçlü sosyal bağ olarak kabul edilen komşuluk, hem mekânsal hem de toplumsal yakınlıktan doğan yüz yüze ilişkileri içermektedir. Temelde aynı konut çevresini paylaşmanın getirdiği mekânsal yakınlığa dayanmakla birlikte; *Ayata ve Ayata'ya(1996)* göre, komşuluk bir fiziki yakınlık kadar, bu fiziki yakınlıktan kaynaklanan ve yakın oturulmasa bile (mahalleden taşınma durumunda da sürdürülen ilişki) sürebilen bir sosyal ilişki türü, oldukça köklü ve sürekli bir sosyal olguyu ifade etmektedir (s.79). Komşuluk ilişkisi bu anlamda mahalle olmanın çimentosu olma görevini üstlenmiştir. İçinde birçok rolün aktarımını sağlayan bir olgu olarak konumlandırılmıştır.

Geleneksel yerleşimlerde ve toplumlarda birlikte yaşam pratiğinin bütün kuralları bu ilişki üzerinden işlerken, modern kent yapılanmaları bunun tam tersine bir kurulum modeli sergilemektedir. Modern kent yapılanması ile ilgili yapılan çalışmalarda, bu tür yerleşimlerde bireyin giderek yalnızlaştığı, toplumsal birliğin ve dayanışmanın aşındığına yönelik bulgular vardır. Wirth, Tönnies toplumbilimdeki temel kavramlardan biri olarak kabul edilen cemaat ve cemiyet kavramına dayanarak; modern kentsel yaşamda, birincil ilişkilerin yerini, formel, geçici, kısa süreli, amaca yönelik, yüzeysel nitelikler taşıyan ve doyurucu olmayan “ikincil ilişkilerin” aldığını belirtmiştir (Wirth, 2002,s.91). İkincil ilişkiler, kalabalık kentlerin temel niteliğidir. İkincil ilişkiler, mahallenin ve dolayısı ile komşuluk ilişkilerinin sağladığı koruma ve gözetim mekanizmalarını, güven duygusunu erozyona uğratmaktadır. Artık sosyalleşme, o aşına olduğumuz yerlerde değil, kamusal alan içinde olmaktadır. Geleneksel kentte, mahalle üyelerini ekonomik ve sosyal olarak koruyan, sos-

yalleştiren ve bir cemaat kimliği veren bir yaşam alanı ve evin uzantıları olurken, modern kentin mahallesi neredeyse bir idari kavram olarak kalmıştır. Bir yanda birey ve mahalle arasındaki ilişkide birey, evin içine *tkılırken*, bir yandan da mahalle sınırı milimetrik sınırlarla çizilmektedir. Bu yapay komşuluk ilişkilerine yönelik ilk örnekler 20.Yüzyılda banliyölerdeki kurgulama çalışmalarında görülmektedir. Ancak banliyöler bu sosyal çevreyi kısıtlı bir çevrede -kendi içlerinde- kurduklarından, amaçlanan aksine, sosyal izolasyonu destekleyen ve toplum olma hissini azaltan alanlar olarak görülmeye başlanmışlardır. “*Fiziksel ve sosyal açıdan kent merkezinden izole yerleşmeler kurmalarının yanı sıra ırk, din, sosyal sınıf ve gelir düzeyine göre ayrımcılık yaptıkları, homojen yapılarıyla içe kapalı bir yaşam tarzını barındırdıkları için, bireyler arasındaki farklılıkları keskinleştirdikleri*” öne sürülerek eleştirilmişlerdir. Banliyölerdeki bu başarısız uygulamalara karşın mahalle kurgusu özlemi bitmemiştir. Ancak kapalı siteler bir adım öteye giderek bu kurguyu bir hedef haline getirmişler; etrafi sınırlandırılmış alanlar içinde, kente karşı dışlayıcı bir tavırla kendilerine ait bir dünya yaratma çabası içine girmişlerdir. Bu doğrultuda site alanlarının çevresi çit ya da duvarlarla çevrilmiş, üst düzey güvenlik önlemleri ile kuşatılmış, geniş sosyal tesisleriyle kendine yeterli yerleşimler olarak sunulmakta ve içe evrilmiş mahalle oluşumunu amaç edindikleri görülmektedir (Altun, 2010,s.230-231).

Bunun en belirgin yansımaları söz konusu yerleşimlerin reklamlarında gözlenmektedir; bu tür sitelerin reklamlarında bir nostalji rüzgarı estirilir; öyle ki; bu siteler sayesinde eski İstanbul’un mahalle hayatını tekrar yaşama/yaşatma vaadi verilir. İlk olarak Kemer Country örneği ile kendini gösteren ‘mahalle’, ‘kasaba yurttaşlığı’, ‘yeni bir sivil toplum örneği’ gibi konseptler konut üreticileri tarafından müstakbel alıcılara sunulmuştur (Bali, 2002, s.114).

Kiptaş tarafından yapılan İkitelli Başakşehir konutlarının da web sayfasındaki tanıma baktığımızda bu nostaljinin izleri hemen fark edilmektedir;

“...birden içinizin ısındığı zannedersiniz. Gelenekselle modernin, tabiatla teknolojinin buluştuğu yer BAŞAKŞEHİR, yuvaya dönüşecek evler, Dost Yüzler Birbirini selamlıyor, Çocuklar oynuyor bahçesinde...”(www.kiptas.com.tr)

Söz konusu yeni yerleşim mekânlarının en önemli vaatlerinden biri, eski İstanbul’un mahalle hayatını tekrar yaşa(t)maktır. Çalışmamızda bu vadin ne ölçüde gerçeğe dönüşebildiğini de araştırdık. Öncelikle, BŞ ve KP’da görüşme yaptığımız katılımcılara mahalle kültürünün onlara ne ifade ettiğini sorduk: İki yerleşim biriminde de mahallelik tanımında pek çok ortak nokta ortaya çıktı ve genel olarak mahallelilik; “*esnafıyla, yaşayanlarıyla herkesin birbirini tanıdığı, samimi ve güvenilir sosyal ilişkilerin kurulduğu, zor zamanlarda, örneğin ölüm ve doğum olduğunda, yardımlaşma ve dayanışma içinde olunan bir yer*” olarak tanımlandı. Ayrıca, Bali’nin (2002) belirttiği gibi mahalleye ait “*çocukluğun geçtiği bir yer*”, biçimindeki nostaljik söylemin izini mahalleliliği, olarak geçmişe ait bir kavram şeklinde tanımlama eğiliminde de görmekteyiz.

Tablo 8: Katılımcıların Mahalle Kültürüne Yönelik Algısı

<i>Mahalle Kültürüne Yönelik Algı</i> (<i>KentPlus + Başakşehir</i>)	<i>Adet</i>
<i>Yardımlaşma / paylaşım (Örn.doğum ve ölüm zamanlarında)</i>	17kişi
<i>Herkesin birbirini tanınması (Örn.aile ortamı gibi)</i>	13 kişi
<i>Uzun yılların geçtiği bir yer (Örn.çocukluğun geçtiği yer)</i>	3 kişi
<i>İstedigin zaman kapı çalabilmek</i>	2 kişi
<i>Benzer aile yapılarının olması</i>	1 kişi
<i>Toplam 33 kişi</i>	

Katılımcılar “mahalle” kültürüne yönelik yaptıkları tanımlarda genelde, mahalle ve tamamlayıcısı olan komşuluk ilişkilerinde yitirildiği düşünölen değerlere atıf yapıldığı görölmektedir. Mahalleli olma adına kaybedilen değerler açısından en çok “komşu” olmaya yönelik ilişkilerin özlendiği görölmektedir.

Buna karşın, kent koşulları nedeniyle bunun “*artık mümkün olamadığını*”, hatta “*gerekli olmadığını*” düşünönlere de rastlanmıştır. Aşağıda mahallelilik kavramı konusunda ilginç bazı ifadeler yer almaktadır;

“Ben mahallede büyüdüm, paylaşım, dostluk, samimiyet, yardımlaşma vardı. Kentleşme bunu yok etti, daha az sayıda insanla beraber olabiliyorsun. Benim çocukluğumda, annemler evde bir tabak yemek pişse komşusuna da götürürdü. Şimdi yok böyle ilişkiler, kimse kimseyi tanımıyor, selam bile vermiyor.” (KP, Kadın, 29, Ev hanımı)

“Daha düzgün, güvenilir ilişkiler, arkanızdan konuşulmayan daha dostane ilişkiler. İnsanlar yardımsever. Eski mahallelerde birini iki gün görmesen, merak eder peşine düşerdin. Şimdi ölsen kapını çalan olmaz” (KP, Kadın, 44, Öğretmen)

“Mahallelik, istediğin zaman kapıyı çalabilmek, davetsiz, teklifsiz...” (BŞ, Kadın, 38, Restoran İşletmecisi)

“Benim çocukluğumun geçtiği mahallede kapılar kitlemezdi, insanlar birbirlerine gider gelir, bir aile gibiydi herkes..” (KP, Kadın, 36, Makine Mühendisi,).

“İnsanları görünce konuşup sohbet edebilmek.” (BŞ, Kadın, 45yaş, Ev hanımı)

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, mahalleli olma bilinci, katılımcılar tarafından “*esnafıyla, mahalle sakinin birbirini tanıdığı, samimiyet ve güven duygularıyla kurulmuş sosyal ilişkilerin yaşandığı, iyi ve kötü günlerde yardımlaşma ve dayanışmanın yaşandığı, özetle aileden sonra gelen en önemli sosyalleştirici ikinci bir aile*” olarak tanımlanmaktadır.

Katılımcılara oturdukları sitede yukarıda yaptıkları mahalleli olmaya yönelik tanımlara uygun bir ortamı bulup bulamadıkları da sorulmuştur; Her iki uydu sitede oturanların da, yukarıda tarif ettikleri mahalle kültürünü buralarda bulamadıkları ortaya çıkmıştır. Komşuluk ilişkilerinin genel olarak her iki sitede de zayıf olduğu görölmektedir. Ancak, sosyal ilişkiler konusunda beklentiler ve bununla ilgili yapılan eleştiriler iki site arasında farklılık göstermektedir.

KP sakinleri, sosyal ilişkilerin yalnızca açık mekânlarla (*kafe, havuz kenarı, parklar*

v.b.) sınırlı kaldığını, herkesin birbirinin evine rahatlıkla girip çıktığı eski mahalle kültürünün bu sitede olmadığını belirtmekte. Buna yönelik bazı ifadeler şöyledir;

“Burada komşuluk havuz kenarı ve kafeyle sınırlıdır; evlerin içine girmez” diyen bir site sakini olmuştur. Bir başka katılımcı ise, “burada görgüsüzlük hakim, gösteriş var; para önemli, çocuklarda bu nedenle bencil yetişiyor. Herkes kendi çocuğunu seviyor; başkasının çocuğunu sevmiyor” şeklindeki ifadesiyle değişen değerlerden yakınmaktadır” (KP, Kadın, 45, Ev hanımı).

Bu sitede daha önce oturduğu mahalledeki ilişkileri bulamamaktan şikâyetçi olan bir başkası ise,

“Biz Göztepe, Suadiye’den geldik, burada yazları üç ay havuz başındaki yüzeysel ilişkilere alışamıyoruz. Uyum sağlayamıyoruz, hâlâ eski arkadaşlarımızla görüşüyoruz.” (KP, Kadın, Endüstri Ürünleri Tasarımcısı, 38.)

Sosyal ilişkilerin zayıf olmasını bu tür sitelerde oturan kadınların çalışması ve çocuklarına bakan çalışan kadın sayısının yüksek olmasına bağlayanlar da vardır. Bu nedenle çocukların açık alanlarda bakıcılarıyla vakit geçirmeleri ve sitede yaşayan diğer kadınların bu bakıcılarla iletişim kurmakta zorlandıkları ya da diyalog kurmaktan imtina ettikleri de belirtilmektedir.

Torunları için KP’ya taşınmış yaşlı bir erkek (70 , Emekli), daha önce Caddebostan sahilinde, deniz kenarında oturduğunu belirterek, burayı “asri bir hapisane” olarak nitelendirmiş ve,

“burada sürekli aynı insanları ve aynı rutin içinde görüyorsunuz, oysa geldiğim yerde sürekli farklı insanları görürdük.” diye eklemiştir.

Çocukları için KP’ı tercih eden bir başka katılımcı ise, burayı daha önce oturduğu semtle karşılaştırarak,

“daha önce yaşadığım yer eski İstanbul gibiydi, her yere yakın, her şey elimizin altındaydı, burada o imkanlar yok, arkadaşlık ve dış dünya olarak kötü...” şeklinde bir değerlendirme yapmıştır (KP, Kadın, 39, Bilgisayar Programcısı).

Sayıları az da olsa, aynı katta oturanların komşuluk ilişkisini evlerine taşıdığı, birlikte çay, kahve içtikleri de belirtilmiştir.

BŞ’de de durum KP’tan pek farklı değildir. Burada yaşayanlar da komşuluk ilişkilerinden şikâyetçidir. Geldiği yerdeki komşuluğu aradığını, buradaki komşuluğu samimi bulmadığını ifade edenler bulunmaktadır. KP’tan farklı olarak, BŞ’de, Kur’an okumaları nedeniyle belli günlerde kadınların bir araya geldiği, bunun komşuluk ilişkilerine katkısı olduğu belirtilmektedir. BŞ’de komşuluk ilişkilerinin zayıf olması, içine kapalı bir yaşam tercihinin hakim olmasına da bağlanmaktadır. Orta yaş üstü bir kadın bu konudaki şikâyetini “Komşuluk ilişkileri kötü, ölsek bir tas çorba veren olmaz” (BŞ, Kadın, 50, Evhanımı), şeklinde ifade etmiştir.

Kapalı sitelerde komşuluk ilişkilerini var etmeye yönelik vaatlerin kaynağında söz konusu sitelerin sahip olduğu donatılar önemli bir yer almaktadır. Fiziksel aktivitelerin ortaklaşa yapılabildiği alanlar (yüzme, spor, kafeler vb) yanında gerçekleştirilen etkinlikler (şenlik, sinema vb) toplumsal birlikteliği ve “biz” kimliğini oluşturmaya yardımcı enstrümanlar olarak sunulmaktadır. Bununla birlikte KP ve BŞ’li ailelerin boş zaman faaliyetlerinde de bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin; BŞ’de yaşayan katılım-

cuların yarısı yaz aylarında site donatılarını kullanırken, yaklaşık yarısı (9 kişi) evlerinde zaman geçirmeyi tercih etmektedir. KP’ta yaşayanların tamamı ise, yazları boş zamanlarını site donatılarında geçirmekte, evinde zaman geçirene hiç rastlanmamaktadır. Yine, KP’ta yaşayanların önemli bir kısmı kışın zamanını evlerinde (13 kişi), kapalı alışveriş merkezlerinde (12 kişi) ve şehir merkezlerinde (10 kişi) geçirmekteler. Dolayısı ile KP sakinleri, kışları evlerinde zaman geçirmenin yanı sıra dışarıdaki mekânlara da yoğun olarak gitmekteler. BŞ’de ise, kışın daha çok evlerde zaman geçirilmekte (16), az sayıda kişinin site donatılarını kullandığı (4 kişi), kapalı alışveriş merkezlerine (3 kişi) ve kent merkezlerine (1 kişi) gittiği görülmektedir.

Site içi donatılar geçici ilişkiler kurma görevini üstlenirken, sitelerdeki evler hâlâ mahallenin uzantısı olamamıştır. BŞ ve KP’ta yaptığımız görüşmeler göstermektedir ki, *mekânsal ve toplumsal açıdan mahalleye has ilişkiler kurmak konusunda kapalı siteler, öncülleri olan banliyöler gibi, çoğu kez başarısız kalmaktadır. Araştırmada ulaştığımız bu sonuç, aslında daha önce bu konu ile ilgili yapılan araştırma sonuçları ile örtüşmektedir.* Bahçeşehir üzerine yaptığı araştırmada Danış, dışarıya kapalı bir uydu kent olarak Bahçeşehir’deki mahalle kimliğini sorgulamıştır. Araştırmadan çıkan sonuçlara göre, insanlar eski mahalle özlemiyle, nüfusu yoğunlaşan, kimsenin birbirini tanımadığı semtlerden buralara taşınmaktalar. *“Oysa bu tür yerleşimlerde de yüz yüze, yakın ilişkilerin yaşandığı, güven ve katılıma dayalı bir mahallelilikten bahsetmek mümkün değil. Sorunların beraberce çözüldüğü, katılımcı yapılar yerine, her sorunun parası verilerek, başkaları tarafından halledildiği yerleşimler buralar”* (Danış, 2001, s.104).

Benzer şekilde, Özgür (2006), İstanbul-Çekmeköy bölgesinde gecekondulu mahalleleri ile kapalı konut siteleri arasında yaptığı karşılaştırmada, barındırdıkları ortak alanlarıyla sosyal ilişkiler için daha uygun bir ortam önermelerine rağmen, kapalı sitelerde komşuluk ilişkilerinin gecekondulu mahallelerinden çok düşük olduğunu, bu bağlamda bu sitelerin gerçek mahalleler ya da komşuluk birimleri olamadıklarını ortaya koymuştur.

Bulgularımız, kapalı sitelerin, eski mahallelerin ve komşuluk ilişkilerinin yeniden kurulma iddiasını gerçekleştirme aracı olması iddiasından çok uzakta olduğunu göstermektedir. Öncelikle geleneksel mahallenin zengin-yoksul, eğitilmiş-eğitimsiz gibi özelliklere sahip insan çeşitliliğine bu homojen oluşumlarda artık rastlanmamaktadır. Herkes birbirine *benzediği* için buradadır. Sitelerin dış duvarlarına konan parmaklıklar ve güvenlik, içeride ise yaşayanların birbirlerine karşı ördüğü görülmez duvarlar, değil eski mahalleliği, aynı mekânı paylaşan ama birbirini teğet geçen yeni steril ilişki biçimleri ortaya çıkarmaktadır. Mahallelilik, aynı yerde yaşanan konfor adacıkları olmanın çok ötesinde, sosyal geçişlerin olduğu yerlerdir. Mekânın isminin, içinde yaşayanlara kimlik verdiği yeni mahalle kurgusu ise, yapay olmanın ötesine gidememiş benzerdir.

Sonuç

Son yirmi yıl içinde Türkiye’de ve özellikle İstanbul’da yaygınlaşan güvenli, kapalı konut alanları, farklı tiplerde ve büyüklükte olsalar da, kullanıcılarına vaat ettikleri ayrıcalıklar açısından benzerlikler göstermektedir. İki kapalı site örneği olarak incelediğimiz KentPlus ve Başakşehir’de de bu bağlamda pek çok benzerlik tespit ettik. Bu bağlamda, araştırma bulgularını iki ana ekseninde değerlendirmek yerinde olacaktır; *birin-*

cisi, kapalı, güvenli ve lüks konut alanlarının tercih edilme nedenleri, ikincisi ise bu sitelerin tercihinde rol oynayan faktörlerin sosyolojik anlamı.

Her iki site de, öncelikle güvenlik, konfor ve şehirden uzak bir yerleşim yeri olması nedeniyle tercih edilmektedir. Yüzme, yürüyüş gibi düzenli spor aktiviteleri yapma imkanı, alışveriş merkezleri, kafe ve restoranlar v.b. donatıları içinde barındıran “yeni bir hayat” tarzı gibi sembolik nedenlerin arkasında aslında, her iki sitede oturanların kendilerine benzeyenlerle yaşama isteğinin ağır bastığı görülmektedir. Araştırma yaptığımız iki kapalı sitenin tercihinde rol oynayan faktörler, günümüzde farklı gruplar arasında gittikçe keskinleşen ayrışmanın da bir *aynası* gibidir.

KentPlus’ın tercih edilmesinde modern (türbanlı olmayan), yüksek eğitimli ve kültürlü, aydın ve demokrat kişilerin oturuyor olması etkili olmuştur. Başakşehir ise, her ne kadar orta ve alt sınıf için toplu konut idealini gerçekleştirmek adına inşa edilmiş olsa da, yeni kurulan bölümlerinde daha üst sınıfların da tercihi olma iddiası öne çıkmaktadır. Bu özelliği ile sakinlerine lüks sitelerle benzer fiziksel özellikler ve lüks bir hayat vaat eden pazarlama stratejilerinin, bu bölgenin tercih edilmesi konusunda pek de etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Başakşehir’in tercih nedenleri arasında öncelikle muhafazakâr ve geleceğe değerlere bağlı kişilerin oturması ve aile yaşamına uygun bir yerleşim yeri olması öne çıkmaktadır.

Gerek KentPlus’ta gerekse Başakşehir’de oturanlar için yazılı olmayan ancak zamanla içselleştirilmiş bazı kurallar mevcuttur. Sözü ettiğimiz kurallar, bu bölgede oturanlar arasında açıkça konuşulmasada da, uyulacağı kabul edilmiş gizli bir *sözleşme* gibidir. Sözleşmeye uymayanlar örtülü bir yaptırım hissetmektedir. Örneğin Başakşehir’de, bir genç kız ve erkeğin kamusal alanlarda (kafe v.b.) ele ele dolaşması, flört etmesi hoş karşılanmamakta, gençlerin alkol alabilecekleri mekânlar bulunmamakta, bunun için başka bölgelere, örneğin Bakırköy’e gidilmektedir. Alkollü içki satan bir tek market mevcuttur ve buradan alışveriş yapanlara hoş gözle bakılmamaktadır. KentPlus’ta oturanlar içinse, türbanlı kişilerin bu siteye yerleşmesi, siteden taşınmaya neden olabilecek kadar tehdit edici bir faktör olarak algılanmaktadır.

Her iki sitede oturanların en çok şikâyet ettikleri konu ise, düşünce ve yaşam biçimi olarak birbirine benzediği için bu bölgeyi tercih edilmiş olunmasına karşın, yüzeysel, derine inmeyen, içe dönük bir site komşu(cu)luğu yaşanmasıdır. Türdeşlerle birlikte olmak, steril bir alanda yaşamaya neden olmakta, farklılıklara karşı kaybolmayı ortadan kaldırdığı için açık bir “mahalle baskısı” yaratmaktadır. Sonuçta, farklılıkları nötralize eden ve sosyal ilişkileri zora sokan yeni tür kapalı siteler, lüks labirentlere dönüşmektedir.

Bununla birlikte, özellikle Başakşehir’de yaptığımız görüşmelerde, bir yandan site sakinlerinin muhafazakâr kimlikleriyle yaşarken, diğer yandan da Başakşehir’de her kesimden insanın yaşadığına vurgu yapma gayretleri hissedilmektedir. Bu çabanın bölgenin genel olarak muhafazakâr bir kimlikle anılmasından duyulan rahatsızlıktan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu mirastan duyulan rahatsızlık, mekânlarla ilgili şikâyet konularından birisi olan, kentle etkileşim ve iletişim içine girme ve bütünleşme sorunundan mı kaynaklanmaktadır, yoksa Başakşehir’in kentin bütününde meydana gelen egemen tüketim kültürüne yenik düşmeye başladığının bir göstergesi midir, bunu ortaya çıkarmak için de ayrıca bir araştırma yapılması faydalı olacaktır.

Her iki kapalı konut alanında, yaptığımız görüşmeler, bu türden mekânların tercih edilmesinde “sıradanlaşan bireyin kendini bir tür özel hissetme adına gösterdiği çabasının” yattığını hissettirmiştir. Metropol kentlerin giderek yalnızlaşan bireyleri, kendilerini lüks tüketim ürünleri ve mekânlarıyla ifade etmeye başlamıştır. Bununla birlikte, bu türden sitelerin reklam söylemleri buraları tercih eden kişilere ayrıcalıklar dünyası vaat etse de, tüketim kültürünün kopya ürünleri olmaktan kaçamadıklarını göstermektedir. Her site gittikçe birbirine benzemekte ve vaatedilen ayrıcalıklar dünyası, birbirlerini kopyalamaları nedeniyle, benzerlerden *oluşan hapishanelere* dönüşme tehlikesi göstermektedir.

Özetle; dışı kapalı refah adacıklarının yarattığı en önemli sonuç sosyal ve mekânsal ayrışmaları keskinleştirmesidir. Bu ayrışmayı konu eden öncül araştırmaların da gösterdiği gibi, incelediğimiz yeni kapalı, güvenli siteler, genelde toplumu farklı kesimlere ayırıp, statü olarak bir arada olmaya yönlendiren kültürel bloklar yaratmaya yöneliktir. Yani kullanıcılar bu mekânlarla statü de satın almaktadır. Bu hakim söyleme özellikle incelediğimiz sitelerde de ortaya çıktığı şekilde, siyasi yönelimler de eklenmiş gözükmektedir. Kişilerin siyasi eğilimleri ve kültürel kodları yerleşim alanı tercihlerini etkileyen bir faktör olarak öne çıkarmaktadır. İncelediğimiz siteler, bu anlamda siyasi bir bloklaşma eğilimde ya da bu eğilimde gözükmektedir.

Önümüzdeki süreçte kentin mekânsal ayrışmasında benzer statüler yaratma çabasının yanında, benzer siyasi eğilimler ve aynı reflekslere sahip küresel köy adacıkları yaratılacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun ekonomik sonuçlarından çok toplumsal sonuçları üzerinde tartışacağımız aşikârdır.

Kaynakça

- Akpınar, İpek Y.- ve Kahvecioğlu Nurbın P.(2007).Küresel İstanbul'un Mekansallaşması:"kap(ı/a)lı özel siteler . *Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı*,168-175. İstanbul:Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları
- Alver, Köksal.(2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdeal Kent Dergisi*. 2,116-139.
- Altun, Didem A.(2010). Kapalı Konut Siteleri ve Mahalle Kavramı. *İdeal Kent Dergisi*,2, 216-244.
- Ayata, S. ve Ayata, A. G. (1996). *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*. Ankara: ODTÜ Basım İşbirliği.
- Bali, Rifat N.(2002).*Tarz-ı Hayattan Life Style'a*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Blakely, E. J.ve Synder, M. G.(1997). *Fortress America: Gated Communities in the United States*, Washington D.C. Cambridge, M.A.: Brookings Institution Press & Lincoln Institute of Land Policy.
- Blakely, E.J., and Snyder, M.G.(1998). *Separate Places: Crime and Security in Gated Communities*. In: M. Felson and R.B. Peiser (eds.), *Reducing Crime Through Real Estate Development and Management*.53-70. Washington, D.C.: Urban Land Institute.
- Blakely, E. J. and Synder, M. G. (2003). Bölündükçe Yıkılıyoruz: Birleşik Devletlerde Kapalı ve Duvarlı Yerleşmeler. *Arredamento Mimarlık*, B. Özlüdil(çev). 2003/07-08, 62-67:İstanbul
- Çakır, Sabri.(2007).*Kentleşme ve Gecekondu Sorunu*, 1.Baskı, Isparta: Fakülte Kitabevi.

- Çakır, Ruşen.(2008). *Türkiye Tartışıyor 1: Mahalle Baskısı*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Çavdar, Ayşe (2010) Müslüman Getto Çakma Modernite. *Express* (115):44-48.
- Çavdar, Ayşe (2011) İslamcı Hafızanın Şehir Tahayyülü. *Express* (119):19-23
- Çavuşoğlu, Erbatur (2011.) İslamcı Neo-liberalizmde İnşaat Fetişi ve Mülkiyet Üzerindeki Simgesel Hale. *Birikim* (270):40-51
- Çinko M., Tevruz S.ve Turgut T.(2001). *Bir Merakın Peşinde: Amaç'tan Başarıya*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Danış, Didem.(2001). İstanbul'da Uydu Yerleşmelerin Yaygınlaşması:Bahçeşehir Örneği. *21.Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*. Firdevs Gümüšoğlu(der). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Gülümser,A.A.(2005).Kentleşmede Yeni Bir Eğilim: İstanbul'daki Korumalı Yerleşmeler, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İTÜ.
- Furedi, Frank.(2001). *Korku Kültürü*. Barış Yıldırım(çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, David.(2002). Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı. *20. Yüzyıl Kenti*. Bülent Duru-Ayten Alkan(der ve çev). 146-172. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Harvey, David.(2006). *Umut Mekânları*. Zeynep Gambetti(Çev.).İstanbul: Metis Yayınları.
- Işık, Oğuz. ve Pınarcıoğlu,Melih , M.(2001).*Nöbetleşe Yoksulluk*.İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karakaş, Berrin.(2010).İstanbul'da iki yeni şehir iki ayrı dünya. *Radikal Gazetesi*.<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&Date=&ArticleID=1030526>
- Karasu, Mithat A.(2005).”Türkiye’de Konut Sorununun Çözümünde Farklı Bir Yaklaşım: Belediye- Toplu Konut İdaresi, Konut Kooperatifleri İşbirliği Modeli”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Güz 2005, 1:56-87, www.ibfdergi.ibu.edu.tr/index.php/ijesr/article/download/22/146
- Keyder, Çağlar.(2000), Enformal Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına. *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*,171-192,İstanbul: Metis Yay.
- Kolluoğlu, Biray. ve Candan, Ayfer. B. (2009). Kentsel Değişim Sürecinde Yer Değiştiren Yoksulluk. 11 Şubat 2009. Erişim Tarihi 10 Mart 2012, http://www.obarsiv.com/pdf/Kolluoglu_Bartu_NB.pdf,
- Kurtuluş, Hatice.(2003). Mekânda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul'da Yeni, Sınıfsal Kimlikler ve Mekânsal Ayrışmaların Bazı Boyutları. *Doğu-Batı Dergisi*,6(23),75-99. Ankara.
- Kurtuluş, Hatice.(2009).”Refahın Yeni Mekânsal Temsilleri”. *Mostar Dergi*,55. <http://www.mostar.com.tr/Detay.aspx?YaziID=288>
- Kurtuluş, Hatice.(2011). “Gated Communities as a Representtation of New Upper And Middle Classes in İstanbul”. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 44,49-65.
- Öncü, Ayşe.(2005). İdealinizdeki Ev” Mitolojisi Kültürel Sınırları aşarak İstanbul'a Ulaştı. *Mekân, Kültür, İktidar*. Ayşe Öncü-Petra Weyland(der). 85-105. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özgül, Ebru F.(2006). Sosyal ve Mekansal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler:İstanbul, Çekmeköy Örneği. *Planlama Dergisi*. 4,79-95.
- Özgül, Ebru F(2007). Tüketime Bağlı Bir Kimlik Ögesi Olarak Konut. *Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı*. 41-46. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları
- Perouse, Jean-François ve Danış, Didem. (2005). Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul'da Güvenlikli Siteler. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 104, 92-123.
- Perouse, Jean-François .(2007). İstanbul Çeperlerinde Yeni Bir “Kentsel Kimlik Yaratma

Çabası: Yerel Adil Düzen'den Globalleşen Piyasa Arayışlarına Başakşehir Hikayesi(1995- 2007).*Kent-Kültür-Konut Bildiri Kitabı*. 24-29.İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Sennett, Richard(1992).*Gözün Vicdani*, Süha Sertabiboğlu-Can Kurultay(çev). İstanbul:Ayrıntı Yayınları.

Şenyapılı, Tansı(2003). Kaçış Adaları. *Arredemanto Mimarlık*. 2003(7), 57-61.

Soja, Edward W.(2002). Postmetropolis Üzerine Altı Söylem. 20. *Yüzyıl Kenti*. Bülent Duru-Ayten Alkan(Çev.). İstanbul: İmge Yayınevi.

Toprak, Binnaz.(2010). Mahalle Baskısı Yok Çünkü Hepsini Aynı. 28 Kasım 2010 *Radikal Gazetesi*. “<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1030523&Yazar=BINNAZ-TOPRAK&CategoryID=97>

Wirth, Louis(2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. 20. *Yüzyıl Kenti*. Bülent Duru-Ayten Alkan(çev ve der).77-107.İstanbul: İmge Yayınevi.

Zorba, Erdal(2007).” Türkiye’de Rekreasyona Bakış Açısı ve Gelişimi”, *Gazi Haber Dergisi*, Eylül 2008 ss. 52-55.

<http://www.basaksehir.bel.tr>

<http://yeni.atasehir.bel.tr>

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20021716.asp>

<http://secim.haberler.com>

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>

www.kiptas.com.tr

<http://www.arastirmamerkezi.org/Haberler/Detay/1637/SORAR>

Özet

KUTUPLAŞ(TIR)MANIN YENİ MEKÂNLARI: KAPALI SİTELER

Dünyanın neredeyse bütün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinin metropollerinde sayıları hızla artarak çoğalan güvenli siterler (gated communities), kuşkusuz günümüz kentleşmesinin en önemli sosyomekânsal olgularından birini oluşturmaktadır. Türkiye’de de özellikle 1980’li yıllardan itibaren egemen olmaya başlayan serbest piyasa ekonomisine paralel olarak görülmeye başlamıştır. İstanbul, bu tür siterlerin Türkiye’de ortaya çıktığı ilk şehirlerden biri olmuştur.

Kapalı siterler bir yandan şehrin kentsel dokusunu değiştirirken bir yandan da toplumsal tabakalaşmanın biçimini etkilemekte, hızla yayılan kapalı site uygulamaları kentin mekânsal ayrışma örüntülerini de görünür hale getirmektedir. İstanbul’da Kapalı Siterler, başlangıcında dünyadaki öncüllerinde olduğu gibi korku söylemi ile beslenmiştir. Bununla birlikte, özellikle 2000’li yıllardan itibaren ülkenin yaşadığı sosyokültürel ayrışma (İslami ve seküler elitler) kapalı siterlerin tercihine de yansımıştır. Böylece önce İstanbul’da ve sonrasında diğer büyük şehirlerde oluşan bu gönüllü refah adacıkları bir tür ideolojik ayrışmanın ve içe kapanmanın yansıdığı mekânlar olma yolundadır. Bu anlamda, söz konusu yeni kentsel mekânlar (siterler), belki de ideolojik tercihlerin kutuplaştığı zeminler haline dönüşmektedir.

Çalışmada yukarıda kavramsal arka planına kısaca değinilen olgu sözü edilen eğilimlerin saptanabileceği öngörülen iki site örneği üzerinden – İstanbul, Ataşehir (KentPlus) ve

Başakşehir- irdelenmiştir. Gerek KentPlus ve gerekse Başakşehir, büyük kentin (İstanbul) keşmekeşinden uzak, çocukların güven içinde yetişebileceği, kentsel donatılarıyla yeni bir yaşam vaadi nedeniyle tercih edilmişlerdir. KentPlus'ta oturanlar kendilerini modern, laik ve demokrat (ağırlıklı olarak CHP yanlısı), Başakşehir'deki kişiler ise, kendilerini geleneksel ve dini değerlerine bağlı, muhafazakâr ve milliyetçi (ağırlıklı olarak AKP yanlısı) olarak tanımlamışlardır. Bu bağlamda, her iki sitenin terciine de, sosyokültürel ve siyasal referansların yansıdığı, ancak bu ayrışma ve içe kapanmaya rağmen site sakinlerinin oldukça kısıtlı sosyal ilişkiler içinde yaşadıkları gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mekân, Kentleşme, Kentsel Mekân, Kapalı Site, Toplumsal Kutuplaşma.

Abstract

NEW LOCATIONS FOR (CREATING) POLARIZATION: GATED COMMUNITIES

Almost in every metropolitan area of developed and developing countries, increasing numbers of gated communities (secured housing estate) form one of the most important socio-spatial cases for today's urbanization. It has been a process parallel to the free market economy that started to dominate since 1980s in Turkey. Istanbul is one of the first cities in Turkey where these kinds of housing estates appeared.

While gated communities changed the urban texture of the big cities (particularly Istanbul) they also raised the speed of social stratification. On the other hand, fast-spreading gated community designs made spatial separation patterns visible. In the beginning, gated housing estates in Istanbul were fed with the discourse of fear like their predecessors in the world. In addition to this, the socio-cultural separation (Islamic and secular elites) the country has gone through since the 2000s has been reflected to the preference of closed housing estates. Thus, these voluntarily prosperity islets, first in Istanbul and then in other big cities, are going to be the places of reflections of ideological separation and becoming introverted. In this sense, new urban places mentioned (housing estates) may be turning into polarization grounds of ideological preferences.

In the article, the topic that is grounded upon the theoretical structure which is briefly summarized above, is examined via two examples of housing estates in which mentioned tendencies in Istanbul can be determined; Ataşehir (KentPlus) and Başakşehir. Both KentPlus and Başakşehir are preferred for the fact that they are away from the chaos of the big city (Istanbul), children can grow up safely and for their promise of a new life with their urban equipment. Residents of KentPlus identified themselves as modern, laik and democrat (predominantly on the side of Republican People's Party), while residents of Başakşehir identified themselves as traditional, religious, conservative and nationalist (predominantly on the side of Justice and Development Party). In this regard, it is determined that socio-cultural and political references are reflected in the preferences of both housing estates; however, in spite of this separation and introverted situation, residents of the housing estates have considerably limited social relations.

Keywords: Location, Urbanization, Urban Location, Gated Housing Estate, Social Polarization.